

V Ljubljani, dné 1. mal. travna 1896.

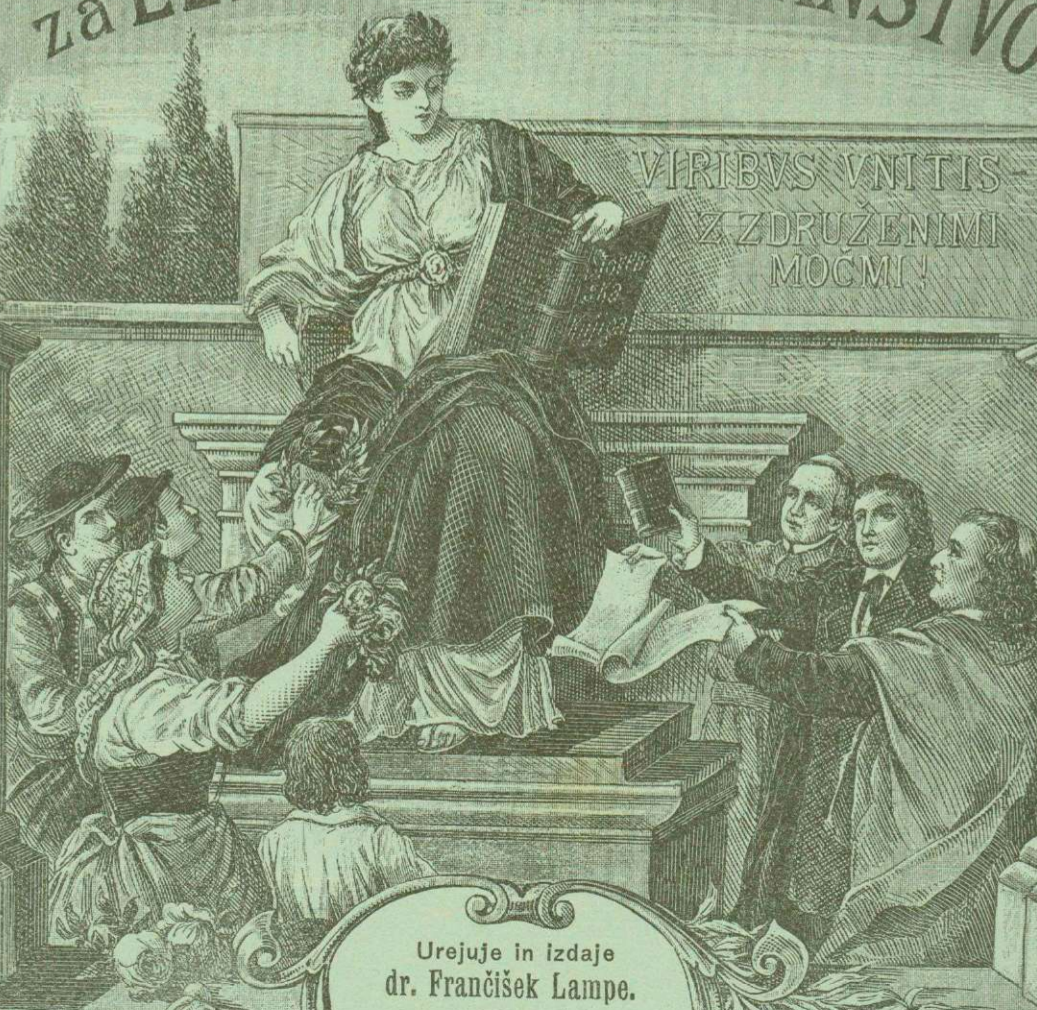
DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

za LEPOSLOVJE in ZNANSTVO.

Leto
IX.

Štev.
7.

Urejuje in izdaje
dr. Francišek Lampe.
Tiska
Katol. Tiskarna.

Vsebina 7. zvezka.

	Stran
1. Knez Ljudevit. Zložil <i>A. Hribar</i> . Slovo. — V lozi. — Tožna Diva. — Križ	193
2. Judita. (Roman.) Spisala <i>Pavlina Pajkova</i> . (Dalje.)	197
3. Poštenost in pravica. Spisal <i>Dragutin</i>	204
4. Kočevje. Spisal <i>Viktor Steska</i> . (Dalje.)	210
5. Hrabroslav Volarič, slovenski skladatelj. (Življenjepisna črtica.) Priobčil <i>Janko Leban</i>	214
6. Črtice iz zgodovine lepih umetnostij. Spisal <i>dr. Anton Medved</i> . (Dalje.)	215
7. Zmagovita moč duhá nad telesom. Spisal <i>dr. Simon Šubic</i> . (Konec.) . .	218
8. Književnost	221
Slovenska književnost. <i>Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1895.: Slovenske narodne pesmi.</i>	
9. Razne stvari	222
<i>Slovenska glasba. — Opazke k spevu „Knez Ljudevit“. — Naše slike. Zvezdoslovni koledar za mesec mali traven.</i>	
Na platnicah: <i>Pesem od potresa v Ljubljani. — Darovi za Marijanišče.</i>	

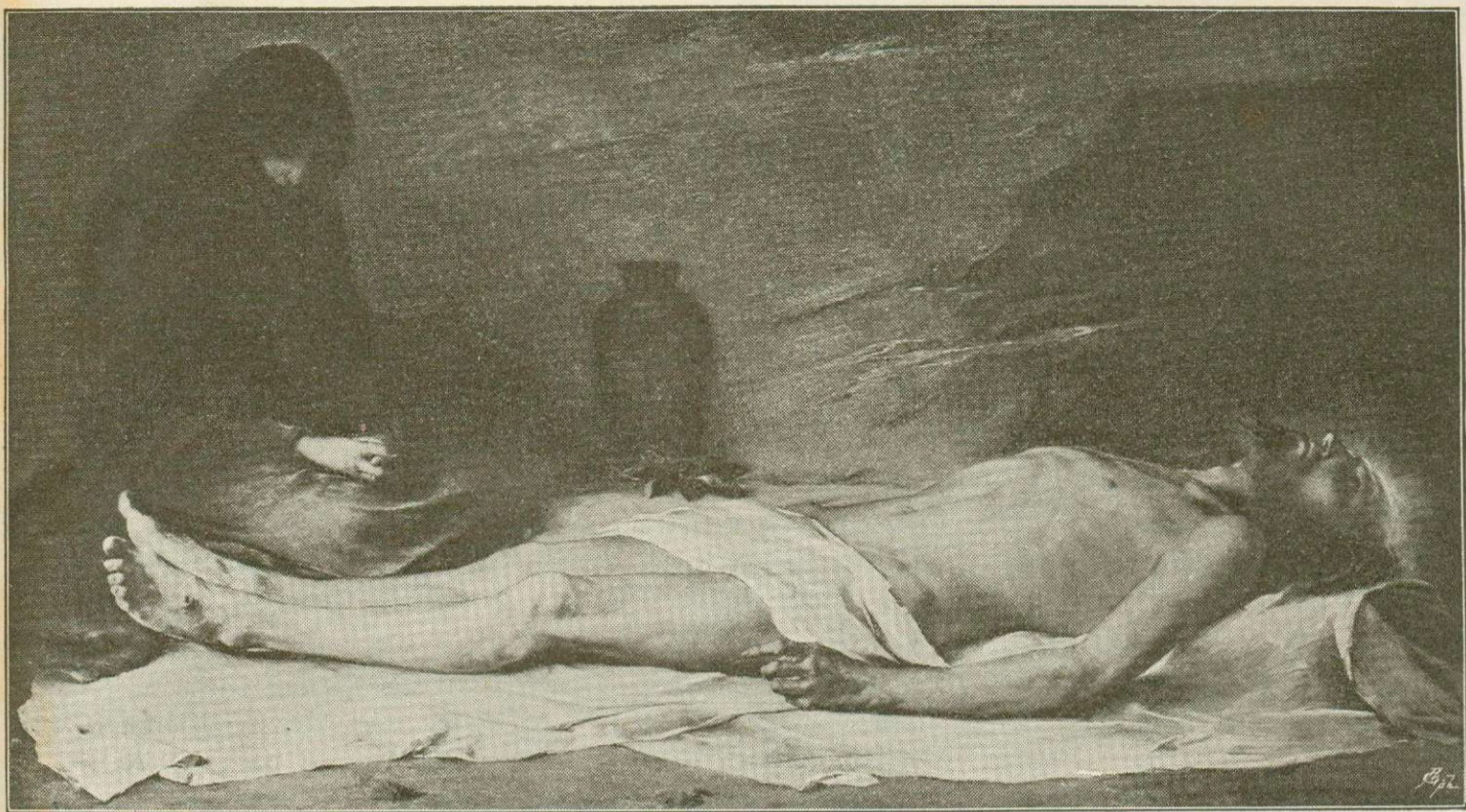
Slike.

1. Pietà. Slikal <i>L. Loefftz</i>	193
2. Vstajenje. Slikal <i>Severin Benc</i>	201
3. Ruska cerkev v Jeruzalemu	208
4. Božena Němcová. Medajlon <i>Čeňka Vosmíka</i>	209
5. Kočevje. Fot. <i>Fr. L.</i>	217
6. Menelik II., neguš abesinski	224

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII. in VIII. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V ptuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse letošnje (1895) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišću. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Pietà. (Slikal L. Loefftz.)

Knez Ljudevit.

(Zložil A. Hribar.)

(Dalje.)

Slovo.

Lepo jutro se poraja,
Zora na iztoku vshaja,
V zori solnce se prižiga,
Ljubko na nebo se dviga.

Vse se giblje v krškem gradi,
Kot v mravljišču je spomladi,
Kadar solnčni žar prigreje,
Vse na delo brzo speje.

Tekajo v dvorišču posli,
Vprezajo se mule, osli,
Vlečejo lesene voze,
Eni v polje, drugi v loze.

Diva po dvorišču teka,
Modro jim ukaze reka;
Vse jo sluša na besedo,
Kterim reče, brzo grédo.

Ko je sluge odposlala,
Delo služkinjam vkazala,
Pa si vzame pletenico,
V žitnico gre po pšenico.

Gospodinja je previdna,
Z jutra je do mraka pridna,
Preskrbi vse, vse pregleda,
Nikdar ne izgreša reda.

Pa nasuje v pletenico
Ječmen in proso s pšenico,
Zasloní, dverí zatvori,
Kuretna pa čaka v dvori:

Jezonosí so purani
Z drugo perutnjadjo zbrani;
Bele goske krivovratke,
Lepe čibice grahatke;

Gagajo po dvoru mnoge
Nizke racke, kratkonoge,
Petelini krivokluni,
Svetlorepasti kapuni.

Pridno Diva zrnje grabi,
In nobene putk ne zabi,
Po dvorišču zrnje nosi,
Vsaki putki ga natrosi.

Zalo pesmico prepeva
Po dvorišču grajska deva,
Zalo pesmico od Lade
Diva jasno peti znade:

„Deček mal je čede pasel,
In pri čedah brhko rasel,
V zlatem solncu se ogreval,
Krasne pesmice prepeval.

Peval je od gôr visocih,
Pel o rekah in potocih,
Pel je o viharja silah,
Pel je o prelepah vilah.

Pel o divni je pomladi,
Pel o Živi in o Ladi,
Pel o pisanih cvetlicah,
Pel je o krilatih pticah.

Pa mu pride v jutro jasno
Deva zala, bitje krasno,
Njen obraz v srce ga dregne,
Mir mu iz srcá pobegne . . .

Da, pastirček še paševa,
Toda več tako ne peva.
Vgibljejo pastirji drugi
O pastirja tihi tugi . . . ?

Lada, Lada, ti si kriva,
Da pastirček tiho biva;
Ti provzročáš mu bolesti,
Ki jih premišljuje v vesti.“

Da, tako prepeva Diva,
Peva, zopet odpočiva,
Diva pač, kot kdaj še peva,
Da od grada v dol odmeva.

Še tako je petje jasno,
Kot je bilo svoječasno;
Tudi srcé je še isto,
Toda bola ni več čisto.

Poleg vsakega je dela
Diva grajska nekdanj pela,
Pesem je le dušek bila
Radosti, ki v njej je klila.

Zdaj pa Diva le še poje,
Da zakriva dušne boje,
Da tem lože bol pozabi,
Ki grizoč jo v srcu grabi . . .

Putkam je zobanja dala,
In popevko je končala,
Pletenico odložila,
Križem roki je sklenila.

Pa začuje glas kopita . . .
Hoj, poglej ga Ljudevita! —
Zarudi na licu belem,
Strese se v životu celem:

„Kaj li je, junače mladi,
Zabil morda kaj si v gradi?
Kaj te v dôbi tej prinaša?“
Plaho Diva ga povpraša.

„Dolgo, Diva, tu ostajam,
Toda zdaj na boj odhajam;
Predno pa odidem v boje,
Zreti moram lice tvoje.

Težka, Diva, je ločitev,
Pot usodna v vročo bitev:
Le če zmagam, bodeš moja,
To je trdi glas pogoja.

S tabo prej se res ne združim,
Dokler tebe ne zaslužim.
Po dobljeni slavni zmagi
Stal bom spet na vašem pragi.

V tvoja gledal bom očesa,
Glas tvoj slušal na ušesa,
Segla v desno desna tvoja,
Takrat tvoj bom, ti boš moja.

Zajec mirni nima mira:
Če ga človek v beg ne tira,
Pa preganja ga lisica,
Volk, podlaz in orel ptica.

Kdaj pa kmet je srečen scela?
Vihra črti ga in strela,
Voda mu konča nasade,
Tat po noči ga okrade.

Dneva pa nikar ne hvali,
Predno mraki so nastali,
Dne današnjega toplota,
Ni še jutrajšnja gorkota.

Ločiva se v upih, Diva,
Da bo zala, divna Živa
Izpolnila nama rada,
Kar zanétila je Lada.

Ločiva se v sladki nadi,
Da mi vladala boš v gradi;
Jaz pa bodem ljudstvo vodil,
Modro vladal, modro sodil.“

Pa se Divi srce zgane,
Smehljajoč si roki zmane,
In v oko pogleda kneza,
Ter zvestobo mu priseza:

„Nič ne boj se, hodi v boje,
Le zvršuj dolžnosti svoje:
Zmagal boš, to biti mora,
Nič ne plaši se napora!

S taboj so bogovi naši,
S taboj knezi in boljaši,
S taboj naši so junaki
Dan in noč ob uri vsaki.

Naj ločitev je težavna,
Pa združitev bolj bo slavna;
Saj rumena zlata zarja
Dan navadno lep ustvarja.

Saj človeka trdna nada
Ne slepi, ne vara rada;
Često še v velikem dvomi
Moč se upov ne prelomi.

Srce zvesto bom hranila,
Bogom bom darov nosila,
In molila bodem zate,
Čakala bom dôbe zlate.

Idi v boje, kneže, idi,
Idi in po zmagi pridi.
Hujše pač mi ni usode,
Kot, če tebe več ne bode . . .“

To je Diva govorila,
Pa se h knezu naslonila
V solzah je na roko desno,
Oklenila se je tesno.

Pa se Ljudevit oglasi:
„Dragi, Diva, so mi časi,
Več ne morem se muditi,
V Sisku moram jutri biti.“

Lahko, urno se zasukne,
Bliskoma na vranca smukne;
Vranec malo še popleše,
Malo s podkvami pokreše.

Divo Ljudevit pogleda:
„Srečno“ zadnja je beseda,
„Srečno hodi, kmalu pridi,
Da te grad naš zopet vidi.

Naj te spremljajo bogovi,
Svetli blagi vsi duhovi,
Naj Perun ti moč naklanja,
Bese zlobne pa odganja!“

Vranec sloki vrat zavzdigne,
V desno, levo z repom migne,
Zacepta, iz dvora skoči,
Z Ljudevitom v dol se loči.

Kot bi nesli ga sokoli,
Dirja konj po stezi v doli,
Ljudevit pa roko dviga,
Še pozdrave Divi miga.

Diva pak ga opazuje
In pozdrave mu vračuje,
Dokler v goščo ne izgine,
V goščo onostran doline.

Kdo želeti more sreče
Višje, kot srce ljubeče?
Kdo pozdravljati bolj znade,
Kakor srce ljube mlade?

Kdo li znade bolj moliti,
Božje pomoči prositi,
Kakor grajska Diva mlada
Njemu, ki ga ima rada?

Hodi torej, duša draga,
Hodi, pomandraj sovraga,
In potem se vrni k meni,
K meni, revi zapuščeni!

Ljudevit zajaše v lozo,
V temno lozo, v tiho grozo,
V tihi lozi pa ne plaši
Nič junaka, nič ne straši.

Jaše v lozah in gozdičih,
Jaše sam po selskih gričih;
Pač je dolga temna loza,
Mnoga v njih je skrita groza.

Skrite v gozda so temine
Divje, ljute so zverine
Risi divji, krvogledi,
Volki, kocasti medvedi.

V tolpe so jeleni zbrani,
Krti v dôbi tej, zdivjani,
Ljudevitu pak ni straha
Mirno dalje v lozi jaha.

Vidi Čadeža na skali,
Ki popravlja si piščali;
Vidi v lozi i devico,
Ki lovi zverjad s pušico.

Vidi jame in votline,
Škrateljčkov pri njih družine,
Ki od davne že navade
Zlate čuvajo zaklade.

Vidi i zlodějčke male,
Burke njihne, njihne šale;
V lozi divji mož lomasti . . .
In še druge zre pošasti.

Divje deklice in vile
Rade ž njim bi se družile,
Vidi i rotilke resne,
Vidi i može polesne.

Pa vse to ga nič ne plaši,
Pred duhovi se ne straši;
Dalje jaše, jaše urno,
Smelo jaše in sigurno.

Vsi duhovi, vse zverine
Probežé mu iz bližine,
In o volki in medvedi
Ljudevit nič ne zasledi.

Ko pa Ljudevit prohaja
Iz ležišč zverina vstaja,
Drevje bajke si ustvarja,
Zver o njem se pogovarja.

V lozi.

V dolino krško pada mrak,
Že zvezde noč prižiga,
In gaj je miren, tih je zrak,
Le topol z listjem miga.

In pravi drevje bajk si sto
O ljutih, krutih bójih,
Ki Ober bíl čez polje to
V Slovencih, sužnjih svojih.

Oglasi se stoletni hrast:
„Je trdo deblo moje,
A trša je Slovencev last,
Ki zanjo bíjo boje.“

In bukev pravi gostih vej:
„Kot listja je na meni,
Junakov bilo je doslej,
In bodo še rojeni.“

In javor vitki dé takó:
„Veliko dal sem lésa
Za óstrih súlic sto in sto,
Ni báti se ničesa.“

„In koliko je lókov že
Iz mojih vej izklesal“,
Tako mej drevjem gaber dé,
„Da vrage bo okresal!“

Pa čuje z veje črni kos:
„Prav Ljudevit postopa.
Kdor mu čez mejo nosi nos,
Pokaže naj mu kropa.“

Kobilar v spanji govori:
„Lahko drugače bilo,
Ko toliko bi se krvi
Med ljudstvi ne prelilo.“

Prismučé sova: „Moja noč,
In dan se vam podarja;
Ta vlada svet, ki ima moč
In pa nebroj denarja.“

„Ta išči si, ki nima nič“,
Dé s hoje vrana stara,
„To delam jaz in vsaki ptič,
Čegavo je, ne bara.“

Na jutru pa že Jutrobog
Odpira solncu vrata,
Zverjad se razgubi okrog,
Ko sine zora zlata.

Pod grmom zajec mirno ždi:
„Gorje mi, revi slabi!
Jaz spim z odprtimi očmi,
Pa še me kdo pograbi.“

In srna plaho priskakljá:
„Kdor čas imá, podí me,
In če imá le dva zobá,
Na ražen si želí me.“

V grmičevji mrmraje jé
Kljunačevca lisica:
„Za vse sladkosti dobro vé,
Kdor zvita je butica.“

Tam leze ris na skale rob:
„Kdor more, si pomaga,
In meni, kar zagradi zob,
Je hrana najbolj draga.“

Kocinar medved primomljá:
„Jaz pridno jem lesnike,
A če mi mira kdo ne dá,
Imám zobé velike.“

Tožna Diva.

Zima bila je velika,
Mrzla zima in ledena;
Dolgo dol je pokrivala
Bela skorja in snežena.

Pa prepilili so babo,
V Krko šumno jo zagnali,
In takoj je lepša dôba,
Dnevi topli so nastali.

In zavlada je Vesna,
Zlata Vesna, deva zala
In življenje v krški dol je
In v prirodo vso prignala.

Vriska vse in vse prepeva,
Vse po polji poskakuje;
Le na lini v krškem gradi
Tožna Diva mi vzdihuje.

Težko delo mladi Divi
Streči starega bolnika,
Noč in dan z bolnikom čuti,
Divi muka je velika.

Ali, kaj to hoče Divi —?
Druga bol jo v srce zbada:
Prošel je za poljem v lozo
Oni, ki ga ima rada.

Šel, samotno je odjahal,
Kod, to znajo svetli bogi.
Njo je pustil samo v gradi,
On odhajal sam po logi.

Sedemkrat je že svetica
Luna blede z oblo polno;
Kar je šel, ni duha, sluha,
Diva teši dušo bolno.

„Šel na boj, na besje vrage:
Oj Perun, če stró ga vragi,
Če, kot brat, se več ne vrne?
Kaj, če več ne dojde dragi?“

Truden je zadremal oče;
Speti hočem dol na polje
Tu obstati ni mi možno,
Morda v polji bo mi boljše.“

Svetlo krilo si opaše,
V kite vtakne iglo zlato,
Iz gradú hiti pod nébo,
Dol pod grad na bujno trato.

In zlaté jej solnčni žari
Zlatožolte, svetle kite,
In bisré krog rok in vrata
Biserjev vrsté ovite.

In gorí jej v solnčnem žaru
Nje obraz kot gorski vili,
In blestita kot danici
Nje očesci čarno mili.

Lep si Krški dol v proletji,
Sama Vesna te neguje,
Zdi se mi, da vso krasoto
Tebi prvo podarjuje.

In po dolu gre ob Krki
Diva sama po stezici,
Toga bere se v očesu,
Bol pa jej leži na lici.

In to togo, bol na lici
Prozročuje srce vroče,
Ki se krči, širi, bije,
Mirno biti noče, noče.

Lada jej v srcé vsadila
Kal ljubezni svoje čase,
V dveh se letih je razvilo,
Klije, cvete, bujno rase.

Kamor cvet se prvič nagne,
Kdo vonjavi stavi meje?
Če vdušiti cvetje skušaš,
Raste, cvete še močneje.

Oj gorje mu, kdor ljubezni
Prve nežni cvet zatira!
On z dvoreznim ostrim mečem
Mlado srce v smrt prodira.

Lada, Lada, dosti dadeš,
Komur daš ljubezni cvetja,
Toliko v širokem morji
Bisernega ni imetja.

Krasna krila, dične pase,
Demante v zlato vkovane,
To prezrè ljubezen prava
Srce od srcá ne gane.

Žarko solnce, luna zala,
Zvezdice svetló goreče —
Vse je mrklo, vse je temno,
Ko srce gori ljubeče.

Mlada Diva gre po dolu
In globoko zavzdihuje,
Mnogo gleda — pa ne vidi,
Mnogo sluša — pa ne čuje.

Prav ne vidi, prav ne čuje,
Mrtva jej priroda cela;
Oh, kako je Diva tiha,
Oh, kako pa kdaj je pela!

Če pogled v stezó obrne,
Znane misli, zre sledove,
Ki jih Ljudevit je pustil
In pa vrančeve podkove.

Ko zazre metulje v zraki,
Zdé se perje jej bahato,
Ki je Ljudevit je zgubil
Raz čelado svojo zlato.

Ko začuje slavčje petje,
Ki od rebri se oglašá,
Méni, da jej vetrič lahni
Glase dražega donaša.

Krko vidi tik tekočo,
Diva misli, da je Sava,
Kjer je Ljudevitu hiša,
Sisek močni grad, trdnjava.

Pa zastoče in zajoče
Diva grajska, diva zala:
„Oh, da nisem riba v vodi,
Tu, oh tu bi ne ostala!“

Plavala bi v bistréh vodah,
Plavala bi v Sisek beli,
Sámo, da ga zrem, sem srečna,
Srečna v srcu, v duši celi.

Daj mi ptica, daj mi krila,
Da se lahko vspnem v višave,
In v panonske in posavske
Poleteti čem nižave.

Oh, povej mi, solnce zlato,
Ki ti žarek svet objemlje,
Ali še živi moj dragi,
Ali hodi še vrh zemlje?

Šopek cvetk ti bom nabrala,
Vrgla v krške ga valove,
Naj ga nese voda bistra
V tvoje hrame in gradove.

Če dobiš ga, roka prava,
Misli, to je dar od Dive,
Vsprejmi ga, spomin ljubezni
In zvestobe nezvenljive.

Oh, ljubezen, kaj to delaš,
Da srce tako prestvariš,
Da v neskrbna nežna čustva
Takov žar skrbi zažariš?

Pak ne bodem več tožila,
V Svetovitov gaj čem iti,
Tam čem pred podobo sveto
Za predragega prositi.“

Žarko solnce z neba sije,
Mirno je po sveti lozi,
Tiho se približa Diva
V svetem strahu, v tajni grozi.

Pa pristopi k sveti lipi,
Kjer boga je Svetovita
Kip na skalnatem podstavi;
Ta podoba je častita.

Pa se bliža, ogleduje,
Rada vneto bi molila,
Rada bi božanstvu v togi
Svoje vse srce odkrila.

Rada bi srce odkrila
In prosila mnogo, mnogo,
Ne zasé, za Ljudevita,
In za ljudstev mir in slogo.

Toda groza, kaj je tukaj —?
Troje jagnjet snežno-belih
Tu kleči pod staro lipo
Na korenih očrnelih —?

Kaj je to, prikazen čudna,
Rog pa strt je Svetovita,
Roka zlomljena mu desna,
Glava pa mu je razbita —?

In na lipi v starem deblu
Križ je vrezan, kaj to hoče?
To brezbožnik je učinil,
Ali pač je to mogoče?

Toda, kaj ovčice bele
Tu klečijo in klečijo,
Križa znamenje gledaje,
Dive nič se ne bojijo?

Ni še plaha bila Diva,
Ni se bala pred strahovi,
Ali danes, kaj pak hčejo
V gaju ti prikazi novi?

Groza strese jo v životi,
Pohiti iz svete loze
Polna straha, polna mislij,
Polna dvomov, polna groze.

In hiti na dom ob Krki,
In premišlja vsa skrbeča,
Kaj če križ na lipi vrezan,
In kaj jagnjeta klečeča.

In ko zala grajska Diva
V grad po stezi gor prohaja
Pa glasi se ljubka pesem
Sem od svetega jej gaja:

Križ.

O sladki, sveti križ!
Mazilo ran skelečih,
Tolažba ur bolečih
Si sladki sveti križ;
Ko se na zemlji trudim,
Se truden v zemljo zgrudim,
Ti upe mi budiš.

Bogáti sveti križ!
O solnca veličastvo,
Vseh milostij bogástvo,
Bogáti sveti križ;
Naj žarek tvoj povžije
Vse moje hudobije,
Ti v spravo mi stojíš.

Ti ljubeznivi križ!
Če sam bojujem boje,
Veselje ti si moje,
Ti ljubeznivi križ;
Ti zvezda si v ptujini,
Pomoč mi ti jedini,
O sveti križ, delíš!

Predragi sveti križ!
Ne ločim se od tebe,
In te ne dam od sebe,
Predragi sveti križ;
Stojiš, ko vse se máje,
Ko gine vse, najslaje
Nam sveti križ blestiš.

Kedaj, o sveti križ,
Boš tudi tu Slovence
Budil iz zmot in sence,
Kedaj, o sveti križ?
Jaz upam, kmálo, kmálo
Boš znamenje tu stalo,
Slovence da vzbudiš!

(Dalje.)

Judita.

(Roman. — Spisala Paulina Pajkova.)

(Dalje.)

VIII.

Potekali so dnevi. Pričakovanega gosta ni bilo na gradič. Judita ni popraševala po njem, pozabila je skoro, da je imel priti. Mačeha je bila zavoljo tega silno čemerna, a Juditi ni povedala, zakaj ga še ni. Toda bolj, nego bratovo odlašanje, vznemirjala jo je nepričakovana

izprememba na Juditi. Dan za dnevom se ji je Judita bolj odtujevala, ni več ž njo govorila o tem in onem, kakor prej, ni je prosila pojasnila v zamotanih vprašanjih. Kadar je mačeha po stari navadi s skeptiškim prezirom tožila o svetu in o ljudéh, poslušala jo je Judita brez zanimanja, le še zaradi vljudnosti.

Mačeha je izprevidela, da je pri koncu njena vsemogočna vlada nad dekletom. A ni se hudovala, pustila jo je, da misli in dela po svoji volji. Vêdla se je, kakor da bi ji bilo vsega le malo skrb. Mislila si je, če jo sedaj pusti pri miru, bo napad o priliki tem močnejši. Zvedela je nekoliko od nje same, nekoliko pa od postrežnice, stare, preproste ženice, ki jo je bêda prisilila v to službo, da Judita že dalje časa občuje z ljudmi, in da večkrat zahaja v rodbino domačega učitelja. Mačeha je dobro vedela, da je bilo to krivo prečudne izpremembe. Juditine knjige, ki so ji bile poprej najljubše razvedrilo, ležale so zaprašene na polici. A zapazila je na mizi druge knjige, ki jih je Judita nekod dobivala, in kakor je vse kazalo, tudi pridno čitala. Našla je na mizi tudi slovensko slovnico in čitanko. In pa Judita sama! Je-li to bilo tisto blede, plašno, odurno dekle, ki je nepremakljivo po ure in ure čepelo pri knjigah, ali pa ob nogah duhobolnega očeta, ter se ž njim zabavalo z brezmiselnimi, zmedenimi pogovori? Tudi sedaj se njeno lice ni še strinjalo s cvetom njenih let; tudi sedaj se ni nikoli nasmehnila, toda njena resnost je bila izgubila ono odurnost, ki ji je dajala nekaj divjega. Plašljivost in boječnost, ki sta bili krivi, da je tako dolgo slepo služila mačehini volji, izpremenili sta se v neomajno trdnost. Judita je še bila zamišljena, kakor nekdanj, a iz očij ji ni sijal obup. V njeni zamišljenosti je bilo sedaj nekaj milo-otožnega. Njena duša je koprnela po nečem, česar bitje je slutila, a ni mogla razumeti. Sploh vse na nji je izdajalo lokavi opazovalki, kaj se ji vrši v duši in srcu. Bila je prepričana, da je dekle za njo izgubljeno — pa kaj dekle, kaj je mačehi bilo za Judito, želela si je le njenega velikega imetja, ki o njem Judita nič ni vedela. Iznebiti se starca in Judite, to je bil njen smoter. Hotela je Judito duševno ugonobiti, saj je vedela, da z dušo ugonobi tudi telo. In sedaj? Marsikdo bi bil obupal, a mačeha ni obupala,

Viljem in Judita sta se često videvala. Viljem jo je bil seznanil tudi z domačimi. Učiteljeva rodbina ni bila velika. Najstarejša hči je bila že omožena v trgu. Poleg očeta učitelja, njegove dobre in skromne žene, bila sta pri domu še Viljem in jedna hči, ki je bila dve leti starejša od njega. Toda dvaindvajsetletno dekle je bilo nesrečno že od rojstva, bilo je gluhonemo. Zato se je mogla le malo vdeleževati Juditinih posetov. Vendar jo je prijateljska vez združila z Judito. Marička je bila krotka, mila, pobožna; na njenih ustnah se je vedno zibal prijazen smehljaj, kakor da njeno srce ne pozna drugega nego radost in veselje. Le kadar ni mogla komu postreči, ker je bila gluhonema, tedaj je postala otožna. Čutila je, da je v nad-

lego svojim dragim. Judito je globoko ganila ta miloba in prečudna udanost. Marički pa se je tudi v srce smililo blede, zapuščeno dekle. Sočutje ju je družilo in vezalo vedno tesneje.

„Kako je le to, da je vaša sestra vedno tako vedra in zadovoljna?“ vprašala je Judita Viljema.

„Kako? Marička veruje. Četudi gluhonema, našla je vendar svojega Boga. In Bog je Bog ljubezni in tolažbe.“

„Da, vera, vera, draga Judita“, oglašil se je učitelj, ki je slišal pogovore, „ona je jedino pribežališče v nadlogah življenja. Brez vere je človek trohel čolnič, ki ga mečejo valovi semtertje, dokler se ne razbije ob pečinah. Oj, kako je mene zgrabil obup, ko sem zapazil, da je moje dete — gluhonemo! In to najbolj le zaradi tega, ker moja vera v Boga in njegovo previdnost tedaj še ni bila trdna. Veroval sem tudi tedaj, a le bolj po zunanje. V srcu mi vera ni živela. Ali naj povem, kako se je vse zgodilo? Dobro!

Marička je bila lepo, zdravo dete. Ker je bila Anka, naša prvorojenka, živa podoba matere, veselilo me je tembolj, ko sem našel, da ima Marička moje poteze. Dete je rastlo in se razvijalo, in jaz sem je ljubil in negoval, kakor še nič do tedaj na svetu. Ko je bila pol leta stara, tedaj, ko navadno zdravi otroci začno opazovati in se zanimati za to, kar se okoli njih godi, tedaj mi je začelo postajati vedno tesneje pri srcu, in temne slutnje so me obšle.

Nekega dné, ko je Marička sladko spavala, pridrl je veliki sosedov pes v sobo in začel na ves glas lajati. Bil sem z otrokom sam v sobi ter sem popravljaj šolske naloge. Tako sem se prestrašil, da mi je pero padlo iz rok. Skočim kvišku in hitim k otroku, da ga utešim, ker sem bil prepričan, da se je moral vzbuditi in preplašiti. Toda kako sem se začudil, videč, da je Marička mirno dalje spančkala! Drugikrat o grozni nevihti je treščilo v našo hišo. Otrok je bedel, a niti mignil ni, a mi smo bili od silovitega treska vsi omamljeni in nekaj časa na pol gluhi. Takrat sem do cela spoznal, da je Marička gluha in da bode tudi nema. Obupal sem. Hudoval sem se nad krivično in brezsrčno usodo in želel otroku smrt. Dete je nekaj mesecev pozneje res zbolelo, nevarno zbolelo, da smo vsak trenutek pričakovali smrti. In ko se je že borilo s smrtjo in je žalostno obračalo vame ugašajoče oči, kakor bi hotelo reči: „želel si, da te zapustim, sedaj pojdem“, oglašila se je v meni vest, a še bolj nego vest, oglasilo se je očetovsko srce, kakor nikoli poprej. „Ne umri, ne umri, hčerka moja“, zaplakal sem in padel na kolena, „bodi še taka sirota, da le živiš, da te le smem pritiskati na svoje srce.“

O Bog, o Bog, pusti mi moje dete“, vzdihnil sem iz globočine svoje duše s poprej neznanim zaupanjem. In Bog mi jo je pustil, in ona, četudi nema in gluha, bila mi je doslej večje veselje, nego oba moja zdrava otroka.

In od onega časa sem mnogo bolj živo veroval in ljubil sem Boga, ki me je bil uslišal. In to, Judita, je skrivnost vere. Jeden trenutek groze in strahu nas privêde mnogokrat bliže Bogu, kakor vse premissljevanje in učene knjige.“

Judita ni odgovorila. Nema, s povešenimi očmi stala je pred njim. Nenadoma je ovila roke staremu možu okoli vratú in bridko zajokala.

„Zakaj se jočete, Judita?“ zakliče Viljem sočutno.

„Vašega očeta prigodba me je ganila“, reče Judita tiho, kakor da jo je že sram te slabosti.

„Moja pripoved da bi vas bila tako ganila?“ odvrne stari mož z dvomečim glasom in ji tolažeč pogladi lase s čela; „mislim, da ni tako. Le srce, ki samo trpi, more ptuje bolesti tako živo občutiti. Vi menite, da se jočete zaradi Maričkine usode ali pa mojega prestanega trpljenja, a zdi se mi, da so vam te solze že dolgo težile srce, in moja pripoved vam jih je samo privabila na dan.“

Taki pogovori so bili navadni v učiteljevi hiši. Nalašč so navajali pogovore na take stvari, da bi Judita bolj in bolj pozabila svoje mračne nazore in spoznala tolažbe polno krščansko vero. Tem pogovorom se je pridruževal tudi še gospod župnik z mirno, jasno, prepričevalno besedo. Judita je rada zahajala v to družbo. Željno je poslušala pogovore. Ni mogla vsega verovati, vendar nikdar ni ugovarjala. Njen duh je že bil izgubil nekoliko prvotne upornosti. Zato pa so jo tudi vsi ljubili in so kolikor možno ljubo in prizanesljivo ravnali ž njo.

Viljemu je pošel čas, in vrnil se je v prestolnico. Judita mu je še poprej morala zvesto obljubiti, da bo tudi poslej zahajala v domačo hišo, četudi njega ne bo.

Res, da je z mladostnim, živahnim Viljemom družba izgubila tako rekoč svojo dušo, a zato se je vedno govorilo o njem. Njegovih pisem se je vse veselilo. Tudi Judita je vedno že težko čakala novega lista, saj se je spominjal Viljem tudi nje, sedaj z vprašanji, kako se ji godi in kaj dela, sedaj s pristrčnim pozdravom.

Prešla je zima, pomlad je začela svoje milo vladarstvo. Juditina mačeha je imela že nekaj dnij veliko opravka pod streho. Premetavala je zaboje, zračila zaduhle kovčege. Nekega dne po nenavadno dolgem ropotanju na podstrešju stopi nenadoma v Juditino sobo, nekaj zarjavelega v roki držeč.

„Glej, kaj sem našla pod streho!“

Judita se ozre in reče začudena: „Samokres!“

„Da, star samokres. Ta samokres ima svojo zgodovino, ki utegne tudi tebe zanimati.“

Judito, ne da bi vedela, zakaj, spreleti tajna groza ob pogledu smrtnega orožja.

„S tem samokresom si je hotel tvoj oče dvakrat vzeti življenje. Prvikrat, ko so ga zgrabili kot vodjo nihilistov, mu je izpodletelo; drugikrat sem mu pa jaz zabranila. Bilo je tedaj, ko so mu pokopali ženo, tvojo mater. Še danes obžalujem, da sem mu iztrgala samokres iz rok, prav tedaj, ko ga je bil na sence položil, da bi sprožil.“

„Obžalujete? Kaj vendar govorite!“ zavzame se Judita. „Kako more človek obžalovati blago, človekoljubno dejanje?“

„Obžalujem, ker s smrtjo bi bil rešen dolgotrne neozdravljive bolezni, zavoljo katere je sam potem toliko časa trpel, in ž njim ti, a posebno še jaz.“

„Oče ni meni nikoli nič žalega storil“, odvrne Judita s trepetajočim glasom, „saj je bil vedno z menoj dober in mil. A da ste mu zabranili samomor, povrni vam —“, obstala je sredi stavka. Na jezik ji je že prišlo ime tistega, kateri plačuje in kaznuje dobra ali slaba dela, kakor so trdili njeni prijatelji, a premislila si je, pomislila trenutek, nato pa pristavila zmeteno: „Povrni se vam stoterikrat! Obvarovali ste ga s tem velikega zločina.“

„Zločina? Kako to meniš? Svojega bližnjega usmrtiti je hudodelstvo, ker do življenja drugih nimamo pravice: a uničiti, kar je naše, popolnoma naše, do tega, menim, imamo vso pravico.“

„Ni res“, prereče ji dekle, „samomor je nedovoljen in je hudodelstvo. Življenja si nismo sami dali in nimamo pravice sami si je vzeti. Le on, ki nam je vdahnil življenje, ima tudi pravico ugasniti je!“

„In kdo je ta mogočni ‚on‘, ki ima čas in veselje dan za dnevom milijonom in milijonom prižgati in upihniti življenja luč?“ poroga se mačeha.

„Sama še prav ne vem, a gotovo biva nad nami mogočno bitje, ki vlada zemljo in nebesa“, odvrne Judita v zadregi. V srcu je že čutila bivanje tega bitja in dan za dnevom je bolj verovala v Boga, a ko bi jo mačeha dalje izpraševala o tem, ne mogla bi ji morda odgovoriti.

„A, to je torej sad tvojega novega prijateljstva s kmeti?“ zavrne jo mačeha osorno. „Skrajni čas je, da se temu napravi konec!“

To je rekla z glasom, da je Judito pretresel mraz. Sedaj naj bi popustila občevanje z milimi, dragimi prijatelji? Ne, nikdar!

Mačeha je takoj uganila, kaj se v njeni duši godi. Zato se ji je zdelo pametneje, o tej stvari sedaj ne dalje govoriti.

„To pa lahko ohraniš za spomin na očeta“, reče na to in položi samokres na mizo.

„Prežalosten bi bil zame tak spominek“, odvrne Judita. Borila se je s solzami. Tako bridko jo je zadelo, kar je videla in čula. Obrne se od usodnega orožja, kakor da ga neče niti videti. „Ne potrebujem takih spominkov nanj, saj v srcu hranim najblažji, najmilejši spominek: ljubezen, ki sega onkraj groba.“

Mačeha se prisiljeno nasmehne ter zaničljivo ponovi: „Onkraj groba? Sicer pa, kakor hočeš“, pristavi z navidezno malomarnostjo. „Dovolila boš pa vendar, da ga za nekaj časa tukaj obesim, dokler ne najdem primernejšega kraja.“ Rekši vzame orožje z mize in je obesi na žrebelj ne daleč od Juditine postelje. Ko bi ji je bila pred pol letom pokazala, imelo bi bilo drug učinek, mislila je sama pri sebi, in malo da ni zaškripala z zobmi. Vendar je še vedno upala, da ni prepozno.

IX.

Judita ni povedala prijateljem, kaj je rekla mačeha o njih, in kako se boji, da ji ne bi branila pohodov. Ni jih hotela užaliti, zakaj mačehino zaničevanje bi jih gotovo bolelo. A neko globoko žalje se je polastilo ubogega dekleta, ki ni ušlo skrbni učiteljevi rodbini. Sočutno so jo izpraševali, kaj se je zgodilo, a ona jim ni hotela povedati. Omenila je samo, da ji je življenje na strani ženske, katero bi morala spoštovati in ljubiti, od dné do dné neznosnejše. Zastonj so ji prigovarjali, naj bode pogumna in vstrajna, saj ne bo ostala vedno pri mačehi; zastonj se je Marička s svojim nemim, a toli zgovornim pogledom in ljubkovanjem trudila, da bi odgnala otožnost, ki je morila prijateljico. Judita ni več mogla biti vesela. Vedno bolj se je zatapljala v turobne misli.

Mačeha je ni več osorno grajala radi njenih znancev, le obraz je namrdala, kadar jo je videla pripravljeno za odhod, češ, le zahajaj v to družbo, saj bode skoro tudi to nehalo.

Nekega večera, ko pride Judita precěj pozno domov, zasliši iz obednice zamolklo govorjenje. Judita se začudi. Odkar so ji pogrebci odnesli dragega očeta k zadnjemu počitku, ni prestopila še praga nobena ptuja noga. Nehoté se ji noga ustavi pri vratih. Glas mačeha je pobijal drug glas, ki ji je bil popolnoma neznan. To ji je bilo dovolj. Odšla je v svojo sobo, četudi je bil že čas za večerjo, misleč si, da jo mačeha že pokliče, kadar bo treba.

Ni dolgo čakala, in mačeha jo je poklicala. Šla je v obednico. Mačeha ji predstavi ptujca.

„To je moj brat, o katerem sem že večkrat govorila s teboj“, dejala je, prijela Judito za roko in jo vèdla h gostu, ki je sedel za mizo. „Upam, da bodeta prijatelja. Moj brat bo namreč odslej v rodbini.“

Bradat mož, starikav, čokat, zabuhel, z zopernim obrazom in zanemarjen vstane izza mize ter gre Juditi naproti. Podá ji široko okroglo roko in reče z grgrajočim, nejasnim glasom, kakoršen je lasten ljudem, katerih grlo je vedno suho:

„Bodi mi pozdravljena, mile mi sestre lepa pastorka! Stara in grčava je sicer moja zunanja skorja, a srce je še mladostno in še zna ljubiti take dražestne stvarce!“

Juditi je udaril v nos duh po vinu in žganju. Samo za hip se je ozrla nanj, a potem je takoj pobesila oči pred njegovim pogledom, kakor jih pobešamo pred tem, kar žali našo nežnočutnost, in odskočila je nekaj korakov nazaj.

„Midva ne bova nikoli prijatelja“, reče odločno in se prestrašena ter prebledela obrne k mačehi, kakor da jo hoče vprašati: kakšen človek je to?

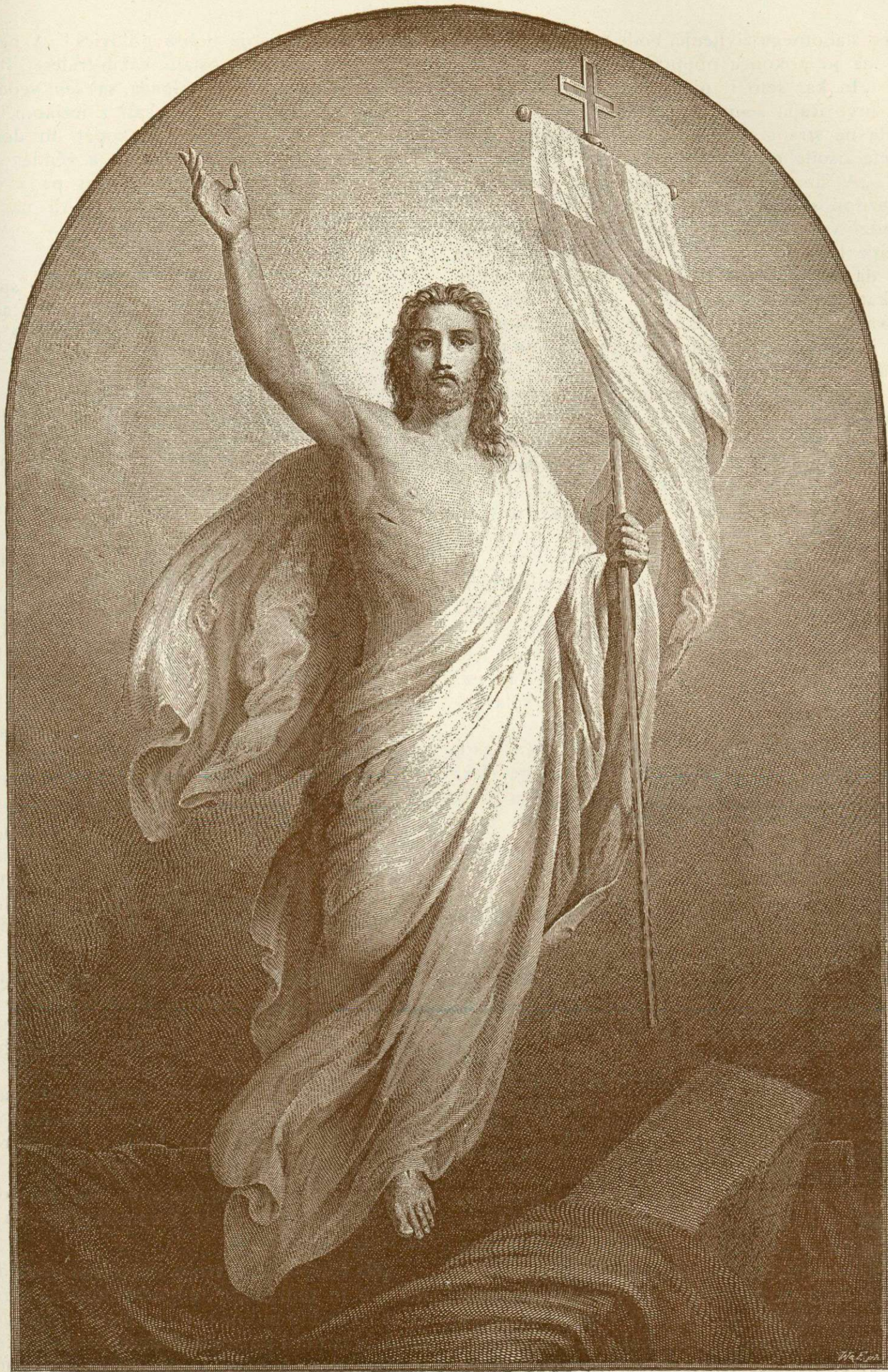
„No, no, če ne prijatelja, . . . prijatelja“, zasmeye se ptuji mož, „a vendar dobra znanca, vsaj taka, da se drug o drugem ne bodeva preveč dolgočasila.“

Mačeha jo pomenljivo pogleda, češ, ali ti nisem povedala, da moj brat sam na sebi ni prikupljiv, in te prosila, da potrpi ž njim?

Sedejo k mizi. Juditi je bila silno neprijetna nova družba. Molčé je sedela, lačna je bila, in vendar ni mogla jesti. Pogovor mačeha in novega gosta se je sukalo o osebah, katerih Judita še poznala ni. Brž, ko se ji je videlo, da lahko gre, ne da bi bila neuljudna, vstala je in šla v svojo sobo.

Ko ona dva ostaneta sama, spogledata se. „Lepo trmoglavko si vzgojila“, zasmeye se gost, a ta smeh je imel v sebi nekaj zbadljivega, očitajočega; „ta nama bo še delala preglavico!“ „Vzgojila?“ ponovi ona pikro; „ko bi jo bil videl pred malo tedni, pritrtil bi mi bil, da je moja dolgoletna in trudapolna odgoja obetala najlepših sadov, kakoršnih sem si le mogla želeti. A neko znanje za mojim hrbtom jo je meni odtujilo in mi mahoma skazilo ves načrt.“

„Pa da nisi mogla ti s svojim že od nekdanjim znanim darom za zvijačne spletke tega zabraniti?“ začudi se on neverno. „Pisarila si mi vedno, da jo imaš popolnoma v oblasti, da si jo za vse čase otrovala. Judita, pravila si, vsled tega črti sebe, črti ves svet, naveličala se je živeti in, če ji nezadovoljnost ne uniči

Vstajenje. (Slikal Severin Benc.)

itak slabotnega življenja, bode tvoja skrb, dejala si, da jo pokonča obup.“

„In kar sem ti pisala, bilo je tudi resnica, in prepričana sem, da bi Judita že davno trohnela na strani svojega očeta, ko bi mi ne bila kleta usoda prekrižala načrtov.“

„A jaz ne vidim na njej niti sence kake brezupnosti, pač pa trmoglavost in železno nepogljivost“, začudi se on. „In da bi njeno življenje bilo slabotno, tega celó ne vidim. Povem ti, da bo treba na njeno smrt še prebito dolgo čakati, kar meni nikakor ne godi. Midva pojdeva pač pred njo rakom žvižgat in ribam pet, če ji sama ne pohitiva na pomoč. Ali ne misliš tudi ti tako, lepa starka?“

„Ne šali se s tako resno in važno zadevo“, pokara ga ona; „svetuj rajši, kaj je storiti. Dekle bo imelo sedemnajst let, in samo do njenega osemnajstega leta je bilo meni izročeno njeno imetje. A ti veš, da se je to imetje v teh sedemnajstih letih skrčilo za več nego dve tretjini. Kakó naj se opravičim, kadar bodo tirjali od mene račun?“

„Za več nego dve tretjini? Od stoindvajset tisoč gotovega denarja si zapravila že dve tretjini? Kaj si vendar delala ž njimi?“

„In to še poprašuješ? Kdo je leta in leta podpiral našo sveto stvar, da ni propala? In pa, ali si že pozabil, koliko tisočakov je splavalo v tvoje nenasitno grlo?“

„E, starka, kar sem pa jaz med tem zate storil, bilo je pač vredno borne podpore. Jaz, tvoj zakonski mož, moral sem leta in leta molčati in mirno prenašati, ko se je moja žena spustila pod nov zakonski jarem. Hej, lepa starka, da sem bil tak osliček, ponižen in potrpežljiv, kakor more le osliček biti, to tudi ni majhna reč!“

„Môlči, mehkuž!“ zakriči ona in se preplašena ozre okoli, ali ju ni kdo čul. „Zakaj nisi šel z menoj v prognanstvo? Kdo ti je branil? Jaz gotovo ne! Ko so prišli skrivni redarji preiskovat našo hišo, izginil si kakor polh v varno zatišje; ti, mož, ti, ki bi se bil moral postaviti v bran za naše pravice! Zbežal si, a tvojo ženo so vkovali v verige in gnali jo v prognanstvo, mene, ki sem le zavoljo tebe šla med nihiliste. Še poprašal nisi nikdar po meni, da te ne bi junaka zasledili in poslali za slabotno žensko v Sibirijo! Šele tedaj, ko mi je bil na ponudbo bogat, pa bolan mož, in sem te vprašala za to, šele tedaj si se odzval. Povšeči ti je bil bogat, pa bolan mož, češ, bolnik umrje, bogata za njim bo pa žena in pa žene — živi mož! Jaz sem se žrtvovala naši sveti stvari v prid, ti si pa prodal ženo za svoje grlo! Kaj tebi naša stvar!“

„No, no, kar je, je, in kar je bilo, je bilo; nezdravo je pogrevati jedi! Saj sva zopet zdru-

žena, preljuba moja boljša polovica! A nekaj denarja je vendar še ostalo, kakih trideset, štirideset tisoč, kaj ne? Nu, kajpada, saj sem vedel!“ in začel je zadovoljno cmokati z jezikom. Bil se je namreč po stari navadi zopet do dobra napil. „Nu, nu, ni sicer mnogo, a vendar dovolj za brezskrbno bodočnost. Kaj pa z dekletom, kako naj se ga iznebiva? Ali naj jo vzameva s seboj čez morje?“

„Ne pojde z nama!“

„A jaz mislim, da bi jo tako najlože spravila s pota. Plesati bi morala po najini piščalki, a jaz bi že tako piskal, da bi se lepa tvoja pastorka skoro, skoro upehala do smrti — —“

„Ne, ne, tega ne! To bi bilo zaman!“

„Dobro! Iznebiva se je torej med potom! Le meni pripusti to nalogo! Če sem bil nekdanj osliček, dokažem ti sedaj, da me je čas prestvaril v moža, kakor se spodobi. Jeden neopazovan trenutek na ladiji, jeden sunek, in valovi se sklenejo nad njo, in néma bo na veke —“

Žena se zgrozi. Nekaj človeškega se je vzbudilo v njenem srcu. Bila je zavrženo bitje, vendar jo je pretreslo, ko je mož s hladnokrvno vsednjostjo razkrival svoje mračne načrte. Želela je Juditi smrt, a najljubše bi ji bilo, ko bi Judita sama pretrgala nit svojemu življenju.

Dolgo sta se posvetovala ljubezniva zakonska in ugibala, kaj in kakó. Naposled pa je mož utihnil. Vinski duhovi so ga premagali, in zaspal je. Ona je pa še dolgo čula, zatopljena v temne, črne misli.

Bilo je drugo jutro. Judita je bila zgodaj vstala in si je urejala lase. Odkar je zahajala med ljudi, ni več puščala, da bi ji lasje neredno viseli črez tilnik, ampak jih je spletala v dve debeli kiti. Mačehi to ni bilo všeč, zato je Judita nikdar ni nadlegovala.

Kar se odpró vrata, in mačeha stopi v sobo, ne da bi se poprej oglasila, kakor je sicer vselej storila. A kar je Judito še bolj nego to osupnilo, mačeha je privlekla za seboj velik kovčeg. Sredi sobe ga je odprla in z rutico brisala iz njega smeti. „Določila sva z bratom“, dejala je nato, „da se povrnemo v domovino. Jutri ali pojutrišnjem odpotujemo. Deni vse svoje reči tu noter ter pripravi se za odhod!“

„V domovino odpotujemo? Na Rusko?“ zajecjljala je Judita kakor v sanjah in sesedla se na stol.

„Na Rusko, da, v tvojo in tvojega očeta domovino in tudi mojo“, odgovori mačeha mirno in se na Judito niti ne ozre. „Dovolj dolgo smo tavalili brez mirú po svetu. Bolezen tvojega očeta je bila kriva. A sedaj je oče mrtev. Mene srce žene v domače kraje, v rodno zemljo.“

„Jaz nimam domovine“, odgovori Judita zamolklo. „Moja domovina je tam, kjer mi počiva oče, in od tod ne pojdem; ne, ne pojdem!“ in zaihti.

„Ti pojdeš, kamor pojdem jaz“, odvrne mačeha trdo in odločno, „ker ti nimaš svoje volje, dokler si v mojem varstvu. K letu boš polnoletna in tedaj se lahko povrneš sem, ako te mika; dotlej pa bodem jaz ukazovala. Kar se pa tiče spomina na očeta, spomin pojde s teboj, in nihče ti ga ne more vzeti, ko bi romala do konca sveta. Da bi pa za pest prahú ostajala tukaj, o tem ni vredno govoriti.“

„Ali smem še jaz stopiti v to deviško svestišče?“ oglasi se nekdo pri poluzaprthih vratih, in prikazal se je med vrati mršavi obraz Juditi tako zoprnega gosta. Ni čakal dovoljenja. Stopil je v sobo in se zelo oblastno vèdel v njej.

„Prijazno sobico imaš res, Judita“, reče, gledaje po sobi, „pa ta razgled — veličastno! Bojim se, da v svoji novi, oziroma stari domovini ne boš videla nič podobnega. Pusta in dolgočasna je ondu narava, prebito dolgočasna! Raca na vodi! kaj pa tu visi? Samokres! Samokres v dekliškem hramu, kjer je navadno le ogledalo! A zdi se, žal, da ni več za rabo. Poskusimo!“ Potegnil je izza pasa torbico s strelivom in nabil samokres.

„Glej, glej, dá se nabiti“, mrmra bolj sam zase, „poskusimo še, koliko je vreden!“

Pomeril je s samokresom proti odprtemu oknu. Glasan strel je stresel hišo, da so zaklopotala okna, in potem se razlegal po krajini.

„Izvrstno!“ vskliknil je s smehom. „Tega prijatelja vzamemo s seboj na pot. Kdo vé, za kaj bo še dober! Brez samokresa itak nikoli ne potujem. A svojega sem predvčeranjim pustil v kupeju. Ostalo mi je le še strelivo v torbici. Dobro, da sem sedaj tega-le našel. Takoj ga nabijem še jedenkrat, da bode pripravljen, kadar bi ga potrebovali.“

In zopet je nabil samokres. Žena je med tem čepela na tleh pri kovčegu in dala si opraviti s ključavnico, kakor da ji ni mar, kar je gost govoril in delal.

Judita je pazno gledala, kako je gost ravnal s samokresom, in oči so ji žarele. Nekaj se je v nji godilo, kar je svedočila njena razburjenost.

Mačeha vstane.

„Kakor vidim, Sergij, tvoje nekdanje veselje za samokrese in puške te še ni minulo. A v svojem ognju si pozabil, da motiš Judito pri jutrnji toaleti. Ali ne vidiš, da je le na pol počesana?“

„Saj res! O, potem prosim, oprosti, takoj grem!“

Obrnil se je in odšel, nabiti samokres pa je pustil kakor iz pozabljivosti na mizi.

„Takó, Judita, pospravi še danes svoje stvari, da jutri pošljemo vso prtljago na kolodvor!“ reče mačeha in zapre vrata za seboj.

Čez kake pol ure vrne se v Juditino sobo.

„Ná! Prinesla sem ti zajutrek. Pa kakor vidim, še premaknila se nisi ta čas“, pristavi nevoljna, videč, da Judita sloni na stolu, kakor jo je zapustila. „Le kujaj se, le, ko vendar veš, da ti nič ne pomaga! Vsako dekletvo tvojih let bi bilo veselo, da za vselej obrne hrbet temu bornemu gnezdu. Kakšen užitek pa imaš tukaj? Da se popolnoma pokmetiš ter pred časom duševno in telesno postaraš? A na Ruskem bo vse drugače. Jaz imam tam mnogo znancev, in prva skrb mi bo, da te povêdem med svet. Stara si že dovolj!“

„Med svet me bode te vodili?“ poroga se Judita, prebudivši se iz neke duševne otrplosti. „Ali ste že pozabili, koliko lepega in dobrega ste mi povedali o svetu?“

Mačeha si ugrizne ustne.

„Med svetom in svetom je velika razlika! Pa kaj bi se pričkala s teboj, ki si še na pol otrok! Izpij kavo dokler je še gorka, potem pa na delo!“

Obrne ji hrbet in odide.

Judita je vsa v čudu strmela za njo. Kaj naj sedaj začne? Ali naj gre za tema človekoma, ki sta ji tako omrzela? K prijateljem pojdem, mislila si je, in poprašam jih za svet. Zajutrnka se niti ne dotakne in tudi kovčeg pusti, kjer je bil. Ven, ven, če ne jo zaduši! Hlastno prime za kljuko, a vrata so bila — zaprta.

Obrne se k oknu. S kalnim pogledom premeri, ali bi mogla skočiti doli. A globok prepad je zijal pod njo. Ali naj zakliče? A kaj bi ji pomagalo klicati ven v samoto?

Popolnoma zapuščena je tedaj na svetu! Še od prijateljev se ne bo mogla posloviti, niti od gomile, ki je v njej počival oče!

Mračnega obupa noč jo objame, navzlic jasnemu, solnčnemu dnevu, ki se ji smehlja iz odprtega okna. Prijazno je solnce sijalo na duhtečo zemljo; ptički so se radovali pomladanskega jutra, polnega vzduha in milobe; lahkotno se je drevje zibalo in sipalo belo cvetje na mehko trato. Oh, zakaj, zakaj je vse okoli nje tako srečno, tako veselo, le ona tako nepopisno nesrečna?

„O, priroda je neizprosna, priroda me sovraži!“ reče bolestno in se obrne od okna.

Kovčeg ji je porogljivo zijal nasproti. Opo-minjal jo je trde dolžnosti. Zopet se vrne k oknu. Zamakne se iznova v lepo krajino. Pred osmimi meseci je gledala te kraje z nekom drugim, čegar spomin ji je tako mil. On ji je

kazal na neko bitje nad naravo, ki vé za naše boli ter ima usmiljenje z nami. Oj, kako je on živo veroval! O vera, vera, prisijaj tudi v mojo mračno dušo! Teši me vsaj, če mi ne moreš pomoči! In hrepeneče se je ozrla v nebo. A kaj? Če biva tam gori Bog — in vse mi govori, da res biva — kaj bo z menoj, ki sem ga tako dolgo uporno tajila in sem ruvala iz srca vero nanj? Skrivna groza jo prevzame. „Viljem, Viljem!“ zakliče brezupno, kakor da bi jo mogel čuti in ji prihiteti na pomoč. Nato se vrže na stol in z rokami pokrije prepali obraz.

Kako dolgo je Judita tako žedela, sama ni prav vedela. Ko se je vzdramila, jelo se je že mračiti. Kave ni bilo več na mizi, pač pa je na treh krožnikih čakal že mrzli obed. Nekdo je bil tedaj med tem zopet v nje sobi, a ona tega ni čula. Je-li spala ali bila nezavestna?

Hotela je vstati; a brez moči morala se je opreti ob mizo. Bila je še tešč, a ni čutila gladú, pač pa silno utrujenost. Kar se je z roko zadela ob nekaj trdega. Bil je samokres. Hitro ga pograbi in pritisne na srce. Ti boš moja rešitev, zašepeta, in oko ji zažari. (Konec.)

Poštenost in pravica.

(Spisal *Dragutin.*)

Po čemer je toliko časa hrepnela, po čemer je vpila, odkar je vzrastla v krepko in lepo dekle, vsaka njena čutnica in vsaka njena mišica, po čemer jo je gnalo nemirno srce, to je dosegla.

Dosegla je svoj vzor, svojo srečo, svoja zemlja nebesa: našla je osebo, katero ljubi.

Sedaj pa se čuti srečno, da bi ne zamenjala z nobenim smrtnikom. Prazno, brez smotra, jednolično dolgočasno so ji potekala leta in leta . . . nihče se ni menil za njo, nihče ni želel njenega prijateljstva, njene pomoči, njenega sveta. Sama samcata kot skala sredi morja je stala med svetom, ki je hrumel, šumel in bobnel ob njej, ne vprašaje je, ne oziraje se na njo . . . kakor bi je ne bilo. In vendar, kako je želela postati komu važna, zanimiva, neobhodno potrebna! — Kako rada bi se oklenila duše, o kateri bi bila preverjena, da ji brez nje ni cele sreče! — A ni je bilo . . .

Ko sta ji umrla oče in mati v istem tednu za nalezljivo boleznijo, štela je menda sedemnajst let. Prav tedaj je končala višjo dekliško šolo. Sama je ostala na svetu; bratov in sestrá ni imela, sorodnikov pa ni poznala. Oče se je bil priselil pred tridesetimi leti v mesto z dežele, oženil se proti volji svojcev z njeno materjo, skromno šiviljo; poslej so se vse zveze potrgale, ostali so le nase navezani, in sedaj je bila i ona samasvoja. Stariši ji niso zapustili skoro ničesar razven pohištva. No, ona ni obupala. Bila je pogumna in odločna deklica, ki je, zaupajoč v božjo pomoč in svoje znanje, zrla brez bojazni bodočnosti v lice. V svojih šolskih letih je bila marljiva, naučila se je klavirja, francoščine, laščine in umetnega vezenja. S tem si je sklenila služiti kruha. In iskala si je službe.

Dolgo je tavela brez uspeha, naposled pa je dobila po priporočilu svojega bivšega kateheta tri družine, pri katerih je poučevala domače hčerke tega in onega, ter si zaslužila toliko, da je imela lepo, čedno stanovanje, lično sobico, vedno dostojno obleko, okusno hrano, pa še nekaj je mogla skoro vsak mesec nesti v poštno hranilnico. Slabo se ji ni godilo. Zdrava je bila, ljudje so jo pošteno plačevali, učenke so jo ljubile in — vest je imela čisto, mirno, zadovoljno.

Tako so minevala leta; imela je dva-, tri-, štiriindvajset let . . . postala je velika, močna, jedra, lepa punica: a zadovoljna ni bila več sama s seboj; ni poznavala da je srečna, zakaj nečesa ji je nedostajalo. Često je bila slabe volje, jezila in togotila se je radi vsake malenkosti, včasih pa se je zasačila pri slabih mislih in željah, da je sama nad seboj preplašena iskala mirú in pomoči v cerkvi.

Sama ni vedela, kaj ji je, po čem hlepi in hrepeni: danes, danes pa je zvedela vse, — tako pravi sama sebi, — in sedaj bi najrajša vriskala in skakala; saj je našla onega, ki bo njen, in ona bo njegova . . .

Vsako opoldne je hitela preko kapucinskega trga in po kolodvorskih ulicah domov k obedu, katero ji je pripravljala stara ženska, stanujoča poleg njene sobice. Vsako opoldne pa je srečavala že pol leta velikega, lepega gospoda, malih, črnih brk, kodravih lās, temnih prijaznih očij in ponosne hoje. Dočim je šla ona proti kolodvoru, prihajal je on od nasprotne strani vedno ob istem času, da sta se srečala skoro vedno pred isto hišo, ob istem voglu. Tega srečavanja sta se oba tako navadila, da sta natančno vedela, koliko je ura, koliko se je kdo

zamudil, za koliko treba pospešiti ali pa umeriti korake, da prideta ravno pravočasno h kosilu. Privadila sta se temu tako, da sta bila nemirna, ako jednega njiju ni bilo, da sta ves dan razmišljala, zakaj-li ga ni bilo, ali pa zakaj je ni bilo videti, ter bila zopet nekam vesela, če sta se srečala naslednjega dne ob navadnem času na navadnem mestu. Človek je pač bitje, ki se navad najbolj trmasto oklepa, in čemur se privadi, tistega se drži, naj bo dobro ali slabo.

Izpočetka ni naša znanica gospoda niti pogledala, saj ji je bil ptujec. Polagoma sta si postajala znana, srečajoč se sta si naglo pogledala drug drugemu v oči ter se tako nemo pozdravljala. To je trajalo nekaj mesecev. Ko pa je zmanjkalo nekaj njega par dni, zdela se ji je cesta skoro prazna in pusta; boječe in nekako hrepeneče se je ozirala naokoli, je-li ne bo zagledala kje njegove ponosne zravnanne postave. Zakaj ga ni? Je-li obolel, ali pa odpotoval? Morda se ne vrne nikdar več? Ne, ne, vrniti se mora, sicer bi mi povedal! — Tako je razmišljala, kakor bi imela že kake pravice do njega, kakor bi bil njen prijatelj. In ko ga je res zopet srečala, zasvetile so se ji od veselja oči, lice pa je pokrila temna rdečica. On pa se ji je nasmehnil ter poklonivši se ji odkril. In od tistega dne jo je pozdravljaj vsako opoldne: „Klanjam se gospica!“ ona pa mu je odgovarjala: „Dober dan!“ — Pozdravljaje se sta zadrževala korak ter iskala oči drug drugega. Prigodilo se je včasih, da se je ozrla še jedenkrat za njim . . . a evo ga, i on je stal ter gledal za njo, da je sramežljivo pohitela naprej. Dogodilo se ji je tudi poslej često, da se je med poukom zamislila ter v domišljiji gledala njegove lepe, temne oči, da je po noči v snu kramljala ž njim, da jo je nazival svojo nevesto in ona ga je imela rada.

Neke nedelje opoldne pa jo je čakal pred hišo, v kateri je poučevala. Pozdravil jo je ter se ji pridružil. Bil je vljuden, vesel in zabaven; imel je prijeten nizek glas, oči njegove pa so bile tako ljubeznive! Obraz mu je bil vedno na smeh. Nepopisno ji je ugajal.

In poslej se ji je pridružil še večkrat ter jo spremljal, prijazno in preprosto kramljajoč ž njo o tem in onem, kakor najboljši prijatelj. In tudi ona mu je odkritosrčno, iskreno pripovedovala o svojem življenju in svojem poslu. Njemu je mogla zaupati vse.

Ko pa jo je nekega večera zopet spremil do njenega stanovanja, stopil je v vežo za njo ter jej dejal: „Gospica Ana — odpustite — zatajevati se ne morem več: jaz vas ljubim . . . bodite moja nevesta! Ali hočete?“

Kako srečno se je štela, ko mu je podala svojo desnico!

Norbert je bil poslovodja velike tvrdke poleg postaje. Imel je lep zaslužek; z novim letom pa se je nadejal, tako vsaj je pravil Ani, da mu gospodar plačo še poviša.

Ko sta sklenila svojo zvezo, bila je pozna jesen; čez malo tednov se je imel začeti advent, zatorej se ji ni zdelo nič čudnega, da je Norbert odložil svojo poroko. Saj pa tudi nista imela še ničesar pripravljenega. Ana je opustila poučevanje v jedni rodbini ter si tisti čas šivala — balo. V hranilnici se ji je nabralo tekom sedmih let skoro do treh stotakov. Nakupila je torej različne beline ter si šivala to in ono, da bi ne prišla praznih rok v Norbertov dom.

Norbert, o, ta ji je bil dober in uslužen ženin! Kadar je imela čas, peljal jo je na zabave v gledališče, na koncert, na plese in še drugam . . . povsodi pa se je vedel do nje kakor njen ženin ter jo vsakomur predstavil za svojo nevesto. Bili so to zanjo veseli dnovi, kakoršnih dotlej še ni bila doživela v svojem življenju. Krasne zabave, ljubezniva družba, godba, pozorni Norbert . . . kako bi se ne smatrala srečno! — Ko se je začel advent, ostala je doma, in Norbert jo je obiskaval. V družbi Anine stare kuharice so jima potekali večeri po bliskovo.

Bilo pa je že sredi decembra, ko ji je nekega večera povedal Norbert, da se je sprl s svojim gospodarjem in da ga je odslovil . . . Prestrašila se je Ana; no, Norbert jo je potolažil, da si najde kmalu drugo, še boljšo službo. A iskal jo je teden za tednom — zaman. Minul je advent, minuli so lepi božični prazniki, še vedno je bil brez posla. Norbert pa, ki se je nosil vedno sila elegantno in moderno, porabil je tekom pohajanja še tisto malo, kar mu je ostalo od zadnjega plačila in — bil je brez novcev. Žalosten ji je razložil svojo nesrečo in svojo zadrego. In Ana mu je ponudila svoj prihranek, Norbert pa je hvaležno sprejel njeno ponudbo. Zatrjeval ji je, da je sedaj njuna zveza še močnejša, saj mu ni več samo zaročenka, nevesta, nego tudi najboljša — prijateljica.

In zopet so potekali tedni, Norbert je pisaril na vse strani, ponujajoč se za poslovodjo tej in oni tvrdki . . . odgovori pa so bili vedno nikalni. Ana, ki je pred dobrim mesecem še mislila, da bo ob tem času že Norbertova žena, poučevala je še vedno ter podpirala svojega ženina, ki je bil vaje najboljšega življenja. Strašno jo je skrbelo bodočnost, to razmerje se ji ni zdelo pravo in sploh nemožno, da bi se vzdrževalo še dolgo. Kaj bi bila vse storila, da bi le pospešila poroko, da bi le okrajšala mučno dōbo svojega razmerja z Norbertom! Pa kako bi si pomagala? Predaleč je že bila. In tako je minul prosinec, minula je prva polovica svečana: Ana

je morala plačevati Norbertu stanovanje, hrano, perilo . . . vse — službe pa še vedno ni imel. V hranilnici je bilo le še par — desetakov. Obupati ji je bilo.

Nekega večera pa je prihitel Norbert veselih lic na njeno stanovanje ter ji radostno povedal, da je dobil izborna službo v Inomostu. Peljati da se mora takoj jutri tje, — nocoj pa da hoče biti v slovo še jedenkrat prav dobre volje s svojo nevesto. V štirinajstih dneh pride že lahko za njim in v treh tednih bo njuna poroka. Juhú! — Prosil jo je, da naj se lepo obleče, da pojdetaj še zadnjič kot samca v veselo družbo njegovih prijateljev, ki ju že jedva čakajo v „Avstrijskem dvoru“.

Kdo je bil te novice bolj vesel kakor Ana! Naglo se je torej opravila v svoje najlepše krilo ter šla na nevarno pot s svojim ženinom.

V „Avstrijskem dvoru“ je bila velika zabava z godbo, petjem in plesom. Glasno so ju sprejeli Norbertovi prijatelji, napijali jima ter se šalili. Ana je bila sila radostna. Petje in godba sta ji razvnela živce, da je postala kmalu vesela kakor otrok; ko pa se je začel ples, dozdevalo se ji je, da je dospela zabava do vrhunca. Plesala je veliko, največ seveda z Norbertom in njegovimi prijatelji. Kadar pa se je zasopla, sedli so zopet za mizo ter ji napivali, da bi bila srečna z Norbertom. In Ana je pila in zopet pila.

Ko pa se je približala polnoč, začela je siliti domov, a Norbert ni hotel slišati nič. Kaj, sedaj hoče domov, ko se je ravno zabava najbolj razvila? — Nocoj je vendar zadnji večer, da sta v taki družbi! Spala bo lahko jutri ves dan, če bo hotela . . . slovo od samskega stanu mora biti pošteno. In Ana je zamorila vest in ostala.

Plesali so torej še in si napivali . . . Proti jutru pa je Ana omagala . . . Bila je trudna, zaspana in vino jo je omotilo, da je začela dremati. Pili in trčili so torej še zadnjič, predno so zapustili gostilno. Tudi Norbert je veliko pil; bil je razposajen in glasen, bil je sploh ves drugačen, kakor ga je poznala doslej.

Šla sta domov. Na potu se je zdelo Ani, da izgublja zavest, da ji vse moči popuščajo; nepopisna trudnost jo je objela, jedva se je premikala. Norbert pa se je krohotal na vse grlo ter se vèdel jako neslano.

„Ne boj se, dušica zlata, jaz skrbim za te kot dobra mati! Saj sem tvoj ženin in ti moja nevesta . . . Le zaupaj mi! Jaz sem mož . . . kavalir! Ha! ha! — Kje imaš ključ? — Daj sem . . . sama ne moreš . . . tako . . . — Kaj, podiš me? Ali nisi moja nevesta? — Le tiho, tiho! Ali nisem pošten, ha, ha! Pošten, pošten! Takega ženina ne dobiš v Ljubljani. Vesela bodi, da me imaš!“

In spremil je Ano po stopnicah navzgor ter jo peljal pod pazduho, saj je bila tako onemogla, da se skoro ni več zavedala, kje da je in kako je prišla domov.

Minulo je za temi dogodki šest mesecev.

V sobici nekdanje močne in zdrave Ane je klečalo na tleh smrtno-bledo, propalo, suho-njavo žensko bitje ter plakalo in plakalo . . . In to bore bitje je bila nekdanja Ana!

Šest mesecev je minulo, odkar jo je zapustil Norbert. Ni je poklical k sebi, da bi se poročil z njo, da bi izpolnil, kar ji je bil obljubil z moško besedo. Samo dvakrat ji je kratko pisal, naj „še malo potrpi“, da se ondi uredi . . . potem pa nikdar več.

Ana mu je pisarila pismo za pismom, prosila ga, rotila in tožila mu, naj ne zabi svojih besedij, naj ne zabi, koliko je storila zanj, naj se spomni, kaj ga veže nanjo.

Zaman. Od Norberta ni bilo nì črkice za odgovor, pa tudi nì novčiča povračila . . . Iz početka kar verjeti ni mogla, da bi bila možna taka prememba, da bi postal oni ljubeznivi, mirni, dobri, uslužni . . . oni elegantni gospod Norbert tako prostaško podel človek. Naposled pa se je uverila, da je i to možno. Domišljevala si je pač še, da je morda bolan in da ji sploh ne more odgovoriti, ker ne dobiva morebiti njenih listov niti v roko. Sedla je torej ter napisala dve pismi: na naslov policijskega komisarijata v Inomostu in na naslov tvrde, pri kateri je dobil Norbert službo, ter dostavila, da prosi nujnega odgovora, ker je Norbertova — nevesta. Tvrda ji niti odgovorila ni; komisarijat pa ji je sporočil, da je Norbert povsem čil in zdrav ter da službuje kot poslovodja pri tvrdki X. Neka dobra roka pa je za uradnim obvestilom zapisala še stavek: „Ako ima gospod N. do Vas kot do svoje bivše neveste kakih obveznostij, dovoljujem si Vas opozoriti, da se sklicujete na tiste čim preje, ker gospod N. je zaročen i tu z neko gdč. B. K. . . .“

Ko je prejela Ana to poročilo, zdelo se ji je, da ji je zmanjkalo tal. Onesvestila se je. Ko pa jo je prebudila njena stara kuharica, bolela jo je tako glava, da je menila, da mora zblazneti.

Baš včeraj so ji odpovedali obe službi, ker je — taka; baš včeraj je dobila zadnje novce, s katerimi more plačati stanarino in hrano: ostane ji le še par goldinarjev; danes pa dobi to grozno novico!

Potok solzá ji je drl iz očíj in nalik obupanki se je valjala po tleh. Koliko je prestala v zadnjih mesecih v strahu, dvomu in — sramoti. Kar pa je zvedela danes, presehalo je najhujše gorjé.

Oropal jo je časti, oropal mirú, oropal vsega imetka, oropal zdravja ter jo zapustil! — Radi njega, katerega je ljubila bolj nego svoje življenje, postala je grešnica pred Bogom, pred ljudmi in pred seboj — on pa jo je zapustil! — Vse ji je vzel, a dal, vrnil ji ni ničesar. Radi njega je brez dela, brez jela . . . on pa nima nič besedice sedaj zanjo. — Mesto nje si je osvojil drugo, da se poroči z njo, ker je morda mlajša, lepša, bogata . . .!

Pa saj to ni možno, ni možno.

Še jedenkrat hoče govoriti z njim, pové mu, kaj je storil iz nje — omečiti se mora, zapustiti ono zapeljivko ter se povrniti k njej, da popravi, kar je zagrešil.

Da, da, k njemu mora, rešiti ga mora iz mreže, in iznova bo njen.

In v neki omami se je oblekla, odšla na postajo ter se odpeljala v Inomost za svojim ženinom.

Dolgo ga je iskala, slednjič pa je vendar-le zvedela za njegovo stanovanje. Bilo je že v mraku, ko je šla po stopnicah gori v drugo nadstropje. Srce ji je razburjeno bilo in trepetalo, kot bi ji hotelo ulti iz prs. Ko pa je dospela do vrat, brala je pri svitu plinovega plamenčka, ki je razsvitljeval del hodnika, na kovinski tablici vrezano ime: *Norbert V—z, Geschäftsführer bei der Firma X. & Compagnie*. Obstala je ter posluškovala. Kar začuje smeh — ženski smeh, takoj nato pa glas moškega — Norbertov glas. Kri ji je udarila v lici, a trenutkoma ji je zopet izginila nazaj v srce; trepetala je po vseh udih, krčevito je stiskala pesti, oči pa so se ji bliščale kakor risu . . . Nepopisna srčna boleost, obup, žalost in divje, neznosno ljubosumje je vršalo po njej. Le hipec še, in stala je v sobi pred njima, ki sta se, sedeča na zofi, baš radostno gostila ter popivala.

„Tu sem . . . tvoja nevesta . . . čakala sem dolgo, dalje ne morem . . . to vidiš sam . . . Tu sem, da zahtevam svojo pravico. Norbert; ti pa, ki si mi nekdanj prisegal, da si mož, kavalir, mi boš do te pravice pomagal, ako imaš še kaj poštenja. — Kdo je ta ženska? Kaj počenja v tvoji sobi? Ah, zapeljivka! Ugrabiti te mi hoče . . . zapôdi jo . . . jaz sem tvoja, jedino jaz sem tvoja nevesta, tvoja bodoča žena . . . Norbert!“

Govorila je naglo, da je beseda pobijala besedo, da je jedva razumela sebe samo.

Sedaj pa se je obrnila preplašena Norbertova družica k svojemu zaročencu:

„Kaj hoče ta ženska? — Ali je blazna? — Kako, da te pozna?“

In Norbert je mirno vstal, stopil k Ani ter jo prijemši za roko rahlo vlekel proti vratom.

„Bodi pametna, Ana!“ je dejal. „Kaj govoriš! Pridi jutri, ko bom sam . . . danes ti ne morem pomagati . . . le pojdi, pojdi!“

„In ta naj ostane pri tebi?“ zavpila je Ana. „Tu je moj prostor in nobene druge! — Vun, zapeljivka, vun!“

Skočila je k Norbertovi zaročenki ter jo zgrabila za roko, da je zakričala:

„Kaj hočete od mene? — Gospod Norbert je moj zaročenec, oklicana sva že . . . in vi . . . in vi?“

„Jaz sem njegova nevesta že skoro leto dnij . . . meni je prisegel zvestobo . . .“

„Norbert, čuješ li? — ali je resnica?“

„Blaznica je, Brigita; saj vendar vidiš, da je blaznica!“ odgovoril je Norbert. „Poznal sem jo samo malo časa . . . usilila se mi je — za zabavo . . . oprost, saj veš, kako je . . . resnega obljubovanja pa ni bilo med to in menoj seveda nikdar.“

„Norbert, ti tajiš? — Blaznico me nazivljaš? Lažeš, da si me snubil, da si mi vzel čast, denar, vse — vse? — Norbert!“

Norbert jo je že prijel ter hotel siloma potisniti skozi duri.

„Vun, vlačuga, vun!“ je hropel od togote trepetajoč.

Tolika žalitev pa je bila Ani preveč. Ne vedé, kaj dela, sledeč le silnemu nagonu po osveti, segla je po bliskovo po najbližji debeli boteljki ter ga udarila z njo z vso močjo po glavi.

Nalik pobitemu volu se je zgrudil Norbert z močno krvavečim obrazom in ranjeno glavo brez besede na tla; — Brigita pa je začela kričati:

„Pomagajte! Pomagajte! Morilci! Morilci!“

Zopet je minulo nekaj tednov.

Ana jih je prebila v preiskovalnem zaporu, dokler ni Norbert vsaj toliko okreval od svojih ran, da je mogel priti k sodni obravnavi kot — glavna priča. Tudi njegova zaročenka Brigita je bila važna priča.

Sredi dvorane, tik pred mizo, za katero je sedel postarni sodnik s svojim pristavom, pred mizo, na kateri je stalo med dvema svečama sveto razpelo, sedela je poleg stražnika obtoženka — Ana, blede, propala na duhu in telesu.

Na desni strani je sedel mlad državni pravdnik; pred njegovo mizo sta bili postavljeni dve klopi, na njej pa sta sedela Norbert in Brigita.

Na levi strani dvorane je stal v svojem predelku takisto mlad odvetnik, zagovornik Anin.

In ko se je začela obravnava, ponovil je državni pravdnik vnovič, da toži pričujočo Ano V—k na podlagi § 152. kaz. zakonika težke telesne poškodbe.

Ruska cerkev v Jeruzalemu.

Ko je sedel, vprašal je sodnik zatoženko: „Se-li priznavate krivo prestopka težke telesne poškodbe proti gospodu Norbertu V—zu?“

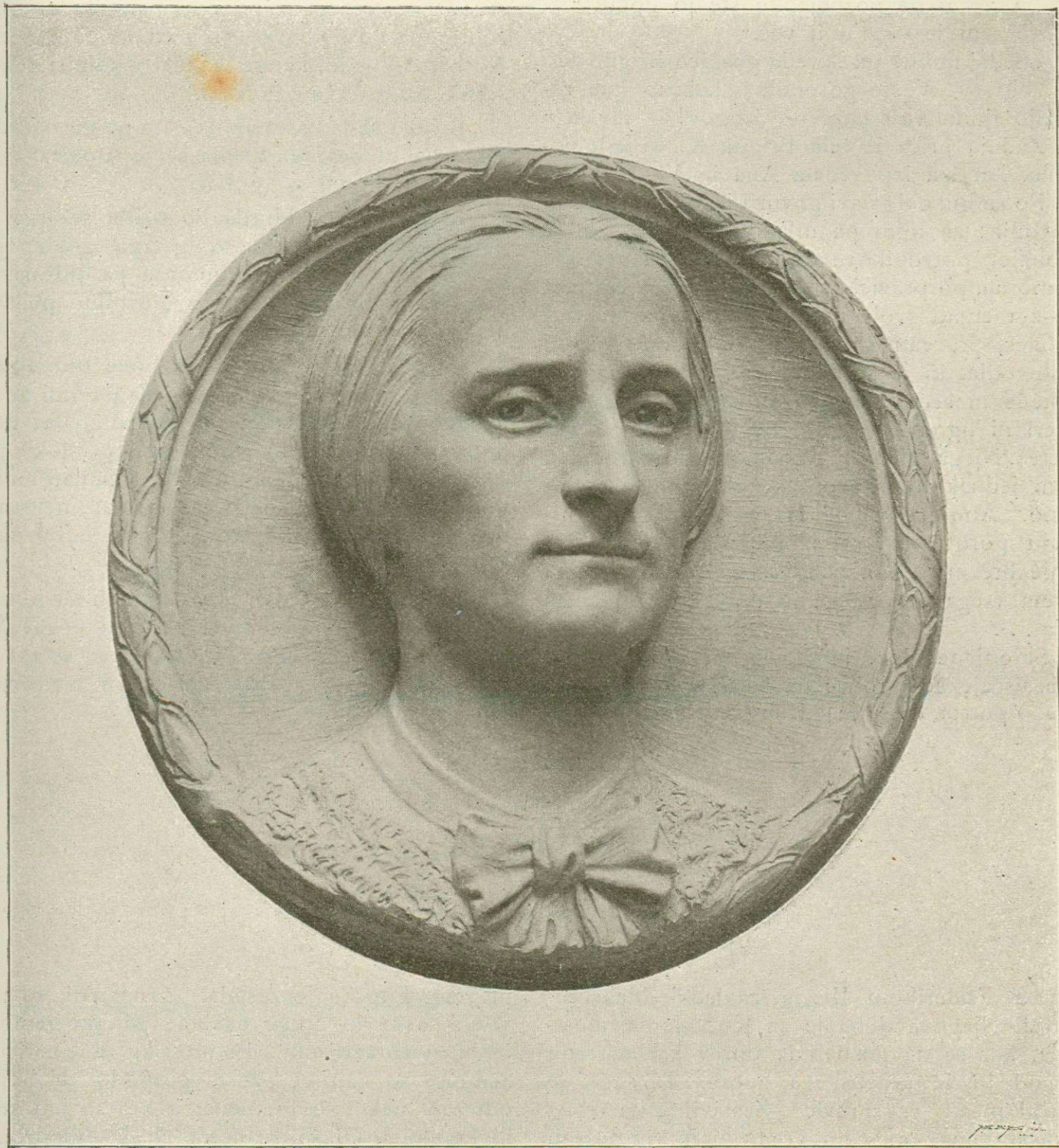
Ana je vstala ter glasno odgovorila: „Da.“

„Ali priznavate, da ste udarili gospoda Norberta V—za z namenom, opasno ali celo smrtno raniti ga?“

In iznova je odgovorila odločnim glasom: „Ne.“

„Povejte mi sedaj, zakaj ste napali gospoda Norberta V—za v njegovi sobi, in v kakšnem razmerju ste ž njim?“

Ana je povedala mirnim, krepkim glasom vso zgodovino svoje ljubezni, one ljubezni, o

Božena Němcová. (Medajlon Češka Vosmika.)

kateri se piše, da je „duša, življenje, smoter in vsa sreča ženske“ . . .

„In gospod Norbert V—z vam je resno in moško obljubil, vzeti vas za ženo?“ vprašal je še jedenkrat sodnik.

„Prisegel mi je to neštetokrat.“

„Dom in svet“ 1896, št. 7.

„Vi ste ga tudi podpirali, ko je bil brez službe?“

„Da, skoro tri mesece.“

„Koliko ste mu dali v novcih?“

„Okoli 230 goldinarjev.“

Vprašal je še marsikaj stari sodnik, potem pa je poklical pričo Norberta V—za.

„Ali je govorila gospica Ana V—k čisto resnico?“

„Da“, odgovoril je blede Norbert.

„Zakaj ji niste izpolnili obljube, da se poročite z njo?“

„Ker sem bil brez službe.“

„A zakaj ne pozneje, ko ste jo dobili?“

„Nisem je — ljubil več.“

„Sedaj ljubite pa seveda gospico Brigito K.? Ha, ha! — Veste gospodine, kakšno ime zaslužijo ljudje vaše baže? — Lopov! — Hvala!“

Zadnja priča je bila Brigita K., ki je le potrdila, kar sta izpovedala Ana in V—z.

Po sodnikovi izjavi govoril je vnovič državni pravdnik; za njim pa mladi zagovornik, ki je pobijajoč pravdnikove argumente dokazoval, da bi morala po pravici zatoženka in priča Norbert V—z menjati svoja prostora, ker pravcati hudodelec, pravcati ropar in ubijalec je gospod poslovodja, ki je zastrupil čednostno življenje poštene in sedaj vsega usmiljenja vredne Ane, kateri ni ugrabil le časti, nego i zdravje in ves imetek. Njega, pričo, bi trebalo za svarilen vzgled vsem enakim lopovom kazniti uprav drakonično. Ano pa priporoča le milosti in usmiljenju porotnikov, saj je njeno doslejšnje življenje brezmadežno, zadnji čin pa le razumljiva osveta vsega oropanega in do duše užaljenega bitja . . .

Sklonjene glave je sedela ves čas nesrečna Ana, tiščaje svoj robec na solzâ polne oči. Bila je tako potrta, da se je jedva zavedala, kaj se vrši.

Ko pa je vstal stari sodnik, da pové obsodbo, vstala je i ona . . . Njena ponosno zvrnana postava v črni, žalni obleki je bila navzlic njenemu smrtno bledemu, koščenemu obrazku in krvavo obrobjenim očem nepopisno ganljiva.

Sodnik pa je začel čitati obsodbo „v imenu Njegovega veličanstva . . .“

Prisodili so ji milostno le — — devet mesecev poostrelega zavora in naročili, da plača zahtevano odškodnino 150 goldinarjev gospodu Norbertu V—zu, katere je izdal v bolnici tekom šestih tednov svoje bolezn.

Bridko se je nasmehnila Ana po tej obsodbi, rekla pa ni besede. Vrnila se je molčé v svoj zapor, da ugotovi — pravici . . .

In poslej? — Morda bo tožila svojega zapeljivca, da ji povrne dolg 230 goldinarjev. Morda jih bo dobila . . . morda pa tudi ne, saj mu jih ni posodila, nego svojevoljno podarila in — pobotnic takisto nima.

In poslej? — Morda ga bode tudi tožila, da skrbi za njeno dete . . . morda pa tudi ne . . . Preponosna je. — In s čim se bo živila? Bo-li dobila pri svoje onečaščenosti zgodovini kje poštene službe? — Ko pa jo bodo odganjali morda povsod nalik garjevo ovco, ko bo lačna in strgana tavalala po ulicah brez tolažbe, kje li bo našla kdaj pomoči?

Naj bi ji bil tedaj Bog usmiljen ter jo rešil prepada, ob katerem bo tekla njena noga! Naj bi našla pomoči in pravice tam, kjer so zakoni poštenja in pravice drugačni, kakor med izprinenimi zemljani.

Kočevje.

(Spisal Viktor Steska.)

(Dalje.)

Za Friderikom III. je zavladal Maksimilijan I. Njegova dôba je za Kočevje najžalostnejša, kar se dá posneti iz uprav kar naštetih nezgod in iz kmetiškega upora. L. 1493. je potrdil mestu vse pravice. Zastavil je na 16 let Friderikstein z mestom vred, gorenji in dolnji urad in Reko, gozdne pravice in nekatere desetine Juriju Thurnu za 11.000 gld. gotovine in 1000 gld., ki jih mora pozidati v teku šestnajstih let. Toda ta Thurn ni bil dober gospodar. Kmete je neusmiljeno odiral.

Zastavniki so bili sicer dolžni ravnati se po urbarijih, a znali so mero povišati, včasih so bili tudi k temu prisiljeni. Cesar se je vojskoval s Francozi in Benečani. Trebalo je dragih vojnih

priprav; kupčija je zastala. Zastavniki so povišali davke in druge naklade. Mnogo zemljišč je bilo izpraznjenih. Podložniki zanemarjenih zemljišč so namreč prosili gospôdo, da bi jim odpisala nekoliko bremena, a ker se jim želja ni izpolnila, šli so v mesta ali k milejši gospôdi. Izpraznjena zemljišča niso nič koristila, in to je zastavnike skrbelo. Dohodki so se jim krčili, vojska je dalje trajala, plačevati je bilo vedno treba, grajščin niso hoteli preveč obremeniti. Kaj jim je bilo storiti? Izžemali so kmeta.

Kar zaori klic: „Stara pravda! Kar je pisano v urbarijih, to radi damo, več pa ne!“

Jurij Thurn je jemal davke od mest, trgov, cerkvá in duhovnikov, sam pa ni nič plačeval.

Prijor v Pletrijah ga je tožil, da mu je tri vasi razdejal in več sto repov odvêl. Ko so nekoč tlačani kočevske grajščine hoteli z ovinkom obiti mitnico pri Kostelu s sedmimi tovari soli, vzeli jim je cesarski mitar konje in tovore, dokler ne plačajo mitnine. Thurn je pa ukazal svojemu oskrbniku Juriju Shersenu, naj mitarja vjame in konje s tovari nazaj pelja. Shersen je zbral pri Osilnici 400—500 kmetov in šel proti Kostelu. Ljudje so zbežali čez Kolpo. Mitar je prosil pomoči deželni zbor. Vlada pa proti Juriju Thurnu ni nič storila; zato so se kmetje sami uprli, napadli grad in ustrelili Thurna z oskrbnikom vred. — Kako se je upor širil, razvijal in kakov je bil konec, znano je od drugodi.

Thurnova vdova Helena, roj. grofica Frankopanska, omožila se je z Gašparjem Herbstom, Loškim (Lož) gospodarjem in celjskim vicedomom. Kot variha Ane Thurnske sta podaljšala za štiri leta odkup grajščine Friderikstein z mestom in Reškim uradom vred. Imenovana Ana je postala soproga slavnega Janeza Ungnada, znanega slovenskega mecenata v protestantovski dōbi. Leta 1527. sta privolila, da se odlog odkupa zopet podaljša za dve leti. Janez Ungnad je tudi posodil mestu potrebni denar, ko je Ferdinand I. l. 1533. ukazal, naj mesto utrdé, z okopi ogradé in postavijo v vojni stan. Kako dolgo je pa gospodoval, ni znano. Njegov naslednik je bil Frančišek Ursini grof Blagaj, ki je z očetom pred Turki pribežal iz Slavonije na Kranjsko in l. 1547. vsprejel v zastavo Kočevje. V tej dōbi je zopet potrdil mestne pravice nadvojvoda, pozneje cesar Ferdinand I. l. 1564. pa je dovolil, naj bo vsak četrtek tržni dan, ker so blizu sovražnika in ker je bilo mesto vselej zvesto avstrijski hiši.

Nadvojvoda Karol je dovolil meščanom l. 1564. mostnine po jeden vinar za vsako tovarno živino, da bodo lože mestece utrjevali. L. 1575. je privolil, da se sme pobirati cestnina pri „Zwischlern“, zato, ker so se tovarniki izogibali mesta, da ne bi trebalo plačevati mostnine. Dne 12. vel. srp. leta 1596. je zadela mesto silna nesreča. Neka deklica je zanetila strašen ogenj, ki je razdejal skoro vse mesto, cerkev in mestno ozidje, celó zvonovi so se stopili. Ko popravijo mesto za prvo silo, naprosijo nadvojvodo Ferdinanda II., naj jim radi te nesreče odpiše za nekaj let davek in podeli streliva in pušk in dva topiča. Dobil so le malo, vsega skupaj le 200 gld. Še trikrat so prosili, toda vedno s slabim uspehom. L. 1614. je dal Ferdinand II. obmestne meje natanko določiti kar je končalo vse mejne prepire.

Kmalu potem je prišel nov gospodar, namreč Janez Jakob baron Khizel, gospod v Fužinah (Kaltenbrunn) in v Ribnici. Ferdinand II. je

l. 1618. sam podpisal kupno pismo. L. 1624. je Ferdinand II. povzdignil Khizela v grofovski stan. Kočevje je torej bilo grofija. Iste razmere so ostale, ko se je ločila Ribnica od Kočevja. Khizelov pastorek Jurij Jernej je prodal Kočevje grofu Vuku Engelbertu Turjaškemu za 84 tisoč goldinarjev in s pogojem, da prevzame 12 tisoč goldinarjev deželnega dolga in nekaj davkov. Kočevje je torej l. 1641. prišlo v Turjaško last, in še dandanašnji je prvorojenec te rodbine dedič kočevskega fidejkomisa.

Turške vojske, kmetiški upori in protestantovstvo so najvažnejši dogodki v zgodovini slovenskega ljudstva skozi več stoletij. O prvih dveh smo že govorili, vendar nam je še nekaj dostaviti; o luteranstvu pa moramo še posebej obravnavati.

Komu bi bilo neznano, kako hitro se je luteranstvo širilo po Nemškem, kako je pridobivalo privržencev tudi na Slovenskem? Res žalostni časi so prišli nad našo domovino, ki so vrgli meč med stranke, da se je vnel hud boj, ki bi bil mnogo škodoval, da ni Bog poslal na stolico ljubljanskega škofa možá, kateremu se je posrečilo z bok silnega napora, velikega navdušenja in čudovite sposobnosti zadušiti kvarljivi prepir, — Tomaža Hrena Tolike nevarnosti pa ni bilo na Kočevskem. Glavni reformatorji so širili luteranstvo v slovenskem jeziku, v istem so tudi izdajali knjige. Kočevci niso umeli slovenskega jezika in se zato tudi niso ogrevali za novo vero. Ursinova rodbina je bila tudi zvesta katoliški veri in ni vsprejemala predikantov, kar je vplivalo na ljudstvo, da se ni zmenilo zanje. Večinoma so uprav grajščaki zakrivali, da se je tako naglo širila kriva vera, ker so predikante vsprejemali, podpirali in branili celó pred vlado. Nemcem je bilo Kočevje skoro neznano, zato od ondotnih krajev niso prihajali podpihivalci. Vendar so se tudi Kočevci seznanili po nekoliko s krivo vero, saj je bil mašnik Janez Schweiger rojen Kočevjec. Marljivo je širil novo vero, toda le zunaj kočevskih mej, namreč v Črnomlju in od l. 1569. v Ljubljani, kjer je umrl 25. svečana l. 1585. Ta protestantovski propovednik je v slovenskem slovu znan radi dveh pesmij, ki sta izšli v knjigi: „Ta celi Catehismus“, ki je izšel v Wittenbergu l. 1584. Mnogo pohujšanja je napravil kočevski mestni župnik Lenard pl. Zigelfest, ki je popustil katoliško vero in se oklenil nove vere. Odstavljen je pridigoval v svoji hiši „nel luogo de Hozevia“, kakor pravi ovadni list. Nadvojvoda ga ukaže zapreti, a l. 1613. pride sam v Ljubljano pred vicedoma in zastavi svojo imovino, da se prijavi sodišču, kadarkoli ga pokliče, ako ga sedaj izpusté in mu prizanesó ječo. Vlada ni privolila, vicedom pa ga je iz-

pustil, ko je podpisal revérs. Vlada se je zato pritožila, češ, da omenjeni odpadnik v Kočevju pohujšuje ljudi in odvrča od prave vere, vice-dom naj ga prime. V Kočevje odposlani sodnik ga ni našel domá. Kaj se je potem z njim zgodilo, ne povedó nam viri. Umril je menda kot katoličan, zakaj l. 1638. je napravil njemu in Jerneju Zigelfestu, ki sta bila oba kočevska župnika, v cerkvi nagrobne napise Janez Albert Erber, doktor bogoslovja in modroslovja, ki je umrl l. 1639. Komisija, ki se je sešla l. 1615. v škofijskem dvoru v Ljubljani, pozvala je odpadnike predse. Iz Kočevja je bila poklicana samo jedna oseba, a še ta je bila mrtva že tri leta, dokaz, da se protestantovstvo na Kočevskem ni ugnezdilo.

Verski boji so potihnili, a prišel je zopet boj za staro pravdo. L. 1653. se zberó možje iz več župnij v dogovor z novim gospodarjem Engelbertom Turjaškim. Z besedo in desnico obljubijo, da hočejo od vsake cele zemlje plačevati na leto 4 gld., po tri dni tlako delati in skupaj po 400 starov pšenice voziti na Reko. Pol leta so se ravnali kmetje po tej pogodbi, potlej so se nekateri uprli. Uporniki so šli pred cesarja in tožili Turjaškega, da jim naklada razven tlake in desetine še mnogo drugih naklad. Cesar Leopold I. je obljubil, da bo dal preiskavati. Storil je to in l. 1661. ovrgel vse pritožbe kot lažnive. Upornikom ni bil všeč ta odgovor. S silo se upró l. 1662. Upor je bil kmalu zadušén, ker so rogovileže usmrtili ali pa izgnali. Dolgo vendar niso tovorili žita na Reko. Oskrbnik je sezidal žitnico, kamor so kmetje oddajali žito. To velikansko poslopje stoji še dandanašnji pred mestom. Tudi tlaka menda ni bila huda, ker so morali omlatiti le desetinsko žito.

Engelberta Turjaškega je kmalu nato cesar Leopold I. zeló odlikoval. L. 1666. mu je potrdil oziroma podelil ius patronatus et praesentationis mestne župnije in šesterih zunanjih. S patentom dné 4. kimovca l. 1667. na Dunaju mu pokloni prej cesarsko mesto Kočevje brez vsake plače v dar. Cesar si je pridržal le najvišjo sodno in vojno oblast. Tako je postal Engelbert grof Turjaški gospod mesta in dežele kočevske. Grajščinski oskrbnik, višji logar, dva ali trije pisarji in nekateri hlapci so skrbeli za grad in za podložnike. Navadno je bival v Ljubljani še nadzornik, ki je nadziral uradnike in sluge na Turjaških posestvih po Kranjskem in Istri in poročal o izpremembah svojemu gospodu. Vuk Engelbert grof Turjaški in Kočevski, gospod Schönberški in Žužemberški, dedni komornik in kranjski deželni glavar je umrl v Ljubljani dné 28. mal. travna l. 1673. Imenovali so ga „ljubezen domovine“. Pokopan je v kapeli sve-

tega Antona v frančiškanski cerkvi v Ljubljani, katero je sam ustanovil.

Dné 3. vel. travna l. 1677. fuit executio horribilis militaris cum rusticis, in qua omnes infra scripti in campo manserunt, govori mrliška matica in našteva osem móž, ki so umrli istega dné, in štiri, ki so pomrli nekoliko pozneje. Kaj je bila ta „praska med vojaki in kmeti“, ne morem povedati.

Engelbertov dedič je bil njegov brat Janez Vajkard, rojen v Žužembergu l. 1615. Ker je njegovo ime zaslulo po vsej Evropi, pomudimo se nekoliko dalje pri tem imenitnem možu.

Janez Vajkard je postal radi svojih zmožnostij odgojitelj poznejšega kralja Ferdinanda IV., tajni svètnik, minister, vitez zlatega runa in leta 1653. državni knez. Cesar mu je izročil v fevd šlezjski knežiji Münsterberg in Frankenstein, njegov sin Ferdinand IV. grofijo Wels v Gorenji Avstriji. Da je dobil glas v državnem zboru, kupil je l. 1664. neposredno državno grofijo Thengen na Švabskem in Lož na Kranjskem. S tem posestvom je združil po smrti svojega brata še Kočevsko, Žužemberg in Postojno, in vse to oklical za fidejkomis. Bil je na vrhuncu svoje slave kot prvi cesarjev minister. S svojim slavohlepjem pa si je izkopal sam jamo. Dogodilo se je to tako-le: Španska panoga Habsburžanov se je bližala koncu. Filip IV. je zapustil ob smrti l. 1665. dve hčeri: Marijo Terezijo in Margareto Terezijo in slaboumnega in bolehnega sina Karola. Še predno se je ta porodil, hoteli so avstrijski Habsburžani zagotoviti si španska posestva in namerjali Leopolda poročiti z Marijo Terezijo. Toda ta je vzela francoskega kralja Ludovika XIV., ker Avstrijci niso mogli izpolniti stavljenih pogojev, pač pa je dobil Leopold v zakon mlajšo Margareto Terezijo, a šele po smrti kralja Filipa IV. Karol II. je zavladal na Španskem, dasi iz cela nesposoben. Francozi so zahtevali špansko last, Nizozemsko, vsled nekega zasebnega prava, ki je veljalo v belgijskih pokrajinah. Predno je Ludovik XIV. pričel vojsko, hotel se je pogoditi z Avstrijci o delitvi cele španske države, ako umrje Karol II. Francoski poslanik se je obrnil najprej na Vajkardovega tekmeča kneza Lobkovica. Cesar sam pogodbi ni nasprotoval, tudi večina ministrov je bila zanjo. Vajkard pa se je hotel maščevati za ponižanje in je pregovoril cesarja, naj popusti francosko pogodbo, češ, da ne ugaja njegovim koristim. Cesar je poslanika odpustil brez pogodbe l. 1667. Ludovik XIV. bi se bil pa vendar-le rad pogodil, zato pošlje iznova poslanika Gremonville-a na Dunaj s predlogom o delitvi. Turjaški se je dal pregovoriti in je postal goreč zagovornik francoskih načrtov.

Pogajanje so namreč njemu prepustili, kar je jako ugajalo njegovi častilakomnosti, hkrati pa je upal, da doseže že dolgo tajno zaželeni kardinalski klobuk. Cesarju je bila znana ta želja, in sam je pisal o tej reči v Rim. Francoski poslanik pa je hotel izkoristiti to ministrovo slabost. Obljubil mu je, da bo pri svojem kralju gorko podpiral to željo. Obravnava med Turjaškimi in Gremonville-om se je pričela dne 2. prosinca l. 1668. Vajkard se je močno potegoval za avstrijske koristi. Stvar je zastala. Poslanik je mislil in mislil, kako bi Vajkarda pregovoril, da predloži načrt francoskega kralja cesarju Leopoldu I.

Naposled ga pridobi na svojo stran s tem, češ, da mu bo Ludovik XIV. izposloval kardinalsko čast pri papežu. Na Vajkardov predlog se je res cesar odrekel Neapolju, za kar se je posebno prizadeval francoski poslanik, in pogodba je bila sklenjena. Za pogodbo so vedeli le cesar, Turjaški in Lobkovic. Ostala je do naših časov prikrita. Zaradi te pogodbe pa cesar ni mogel pristopiti k zvezi, katero so sklenili Angleži, Holandci in Švedi proti premogočnemu Francozu. Turjaški se je posebno protivil. Cesarju je bil ta položaj kaj neljub.

Nazadnje se tudi Turjaški ni več ogreval za Francosko pogodbo, ker se mu ni posrečilo dobiti kardinalskega klobuka. Ko je namreč Ludovik XIV. predlagal Vajkarda za kardinala, priporočil je cesar Leopold I. po nasvetu fuldškega opata mejnega grofa Bernarda Gustava. Papež je nekaj sumil in ni nikogar potrdil. Cesar je bil užaljen, da so v Rimu prezrli njegovega priporočenca, in je vprašal po vzroku. Iz Rima so mu odgovorili, da se jim je sumljivo zdelo, ker je predlagal Ludovik XIV. Vajkarda v zahvalo, da se je ohranil mir s Španjo. Dasi je cesar Leopold I. vedel za Vajkardovo željo in ga tudi sam priporočil, bilo mu je vendar hudó, da je hotel Turjaški izkoristiti pogodbo v dosego svojega namena. Turjaški ni niti slutil, da se zbirajo pogubni oblaki nad njegovo glavo. Ludovik XIV. mu je ponudil 200.000 lir odškodnine, da ni dobil kardinalata, a Turjaški je to darilo viteški odklonil.

Španski dvor je zahteval, naj cesar v nemilost pahne ministra, ki se predrzne v nemar puščati koristi obeh hiš. Vajkard dobi res dne 10. grudnia l. 1669. cesarsko pismo, kjer se mu naroča, naj zapusti dvor in odide v Wels in tam čaka brez vsakega dopisovanja nadaljnih ukazov. Vajkard je prosil, naj se Wels zamenja z Ljubljano, češ, da v Welsu ne more vzgajati svojih otrok, in mu tudi zrak ondi ne prija.

V pismu na cesarico je celó zahteval pravice proti svojim sovražnikom, namreč Špancem in Lobkovicu. Cesarju je pisal 16. grudna l. 1669. sklicujoč se na Boga, da je bil vsekdar zvest in upajoč, da se kmalu izkaže njegova nedolžnost.

Nekaj let je živel v Ljubljani, vzgajajoč svoje otroke, baveč se z lovom, ribarstvom, bogoslovnimi in modroslovnimi nauki. Upal je še vedno, da doseže prejšnje mesto ali kardinalat, dokler ni tudi ta up splaval po vodi. Nazadnje se je umaknil na svoj žužemberški grad, kjer je umrl dne 13. listopada l. 1677., 62 let star. Pokopali so ga v frančiškanski cerkvi v Ljubljani.

Kot nemški knez je Vajkard tudi novce koval.

Nasledoval mu je prvorojenec Ferdinand. Za njegove vlade je ogenj vpepelil mesto in grajščino. Dne 21. mal. srp. l. 1684. opoldne se je ogenj prikazal, in v jedni uri je bilo mesto z grajščino vred pepel. Mnogo Kočevcev se je preselilo takrat na Avstrijsko, kjer je bilo radi pomanjkanja kmetov mnogo zemljišč neobdelanih.

Po smrti Ferdinanda Turjaškega l. 1706. je podedoval vsa posestva in naslove mlajši brat Frančišek Karol. Rojen l. 1660. se je posvetil vojaškemu stanu in postal poveljnik v Karlovcu, tajni svètnik in general topništva. Za njegove vlade so bili na Kočevskem mnogi mejni prepiri med meščani in prebivalci sosednih vasij zaradi neke trate blizu mesta. Hudi prepir se je poravnal na korist vaščanov.

Knez Frančišek Karol je umrl l. 1713 na Dunaju. Za mladoletnega sina Henrika je vladala nekaj časa njegova mati Marija Terezija kot varihinja. L. 1717. se v pismu pritožuje zoper čubarskega oskrbnika Andreja Mordaksa, da škodo dela gozdom kočevske grofije, hkrati zapoveduje oskrbniku Polcu, naj deželno glavarstvo na pomoč pokliče zoper rokovnjače, ki s praznimi obljubami ubogemu kmetu krađejo denar iz žepa. Za Henrikove vlade je razgrajala živinska kuga na Kočevskem. Mnogo živine je pocepalo l. 1761. in 1776. Že preje pa je kuga mnogo ljudij podavila, zlasti l. 1578., 1600. in 1601.

Leta 1775. je došel od glavarstva v Novem mestu dopis na oskrbnništvo, da Kočevci premalo soli kupujejo od glavnega zakupnika, kar pomenja, da rabijo utihotapljeno sol. Zato naj marljivo preiščejo sumljive hiše, kleti in hrame. In res je bilo na Kočevskem, kakor povsodi ob mejah, mnogo tihotapcev, ki so nosili tobak in sol čez mejo.

(Dalje.)

Hrabroslav Volarič, slovenski skladatelj.

(Življenjepisna črtica, priobčil *Janko Leban.*)

Ti bil mi nisi brat po krvi,
A več si bil mi tisočkrat,
Bil meni si prijatelj prvi,
Po srci in po duhu brat.

S. Gregorčič.

I.

Med novejšimi slovenskimi glasbeniki se je odlikoval mladi Hrabroslav Volarič. Zaslužil je, da mu postavimo po njegovi tako rani smrti mal spominik, njegovim znancem v tolažbo, mladini pa v spodbudo.

Hrabroslav Volarič se je rodil v Kobaridu na Goriškem dné 13. vinotoka l. 1863., torej v onem trgu, kjer je nekdej kapelanoval pesnik Simon Gregorčič, ki ni bil pokojniku le veroučitelj, no tudi blag, uprav očetovski svetovalec vse dni njegovega življenja; v Kobaridu, ki že izza davna slovi kot vrlo naroden trg in kjer je luč sveta ugledal tudi naš Pagliaruzzi-Krilan. Oče Volaričev je bil preprost čevljar in godec. Stariši in jeden brat mu živé še dandanes. Ljudsko šolo je pohajal v Kobaridu in nekoliko tudi v Trstu. V Kobaridu je bil že takrat nadučitelj-voditelj g. Dominko, ki službuje dandanes tudi kot c. kr. okrajni šolski nadzornik na Tolminskem. Njemu je bil Volarič vedno hvaležen, saj mu je poklonil celó potpourri slovenskih narodnih pesmij za klavir, katero delce je izdala „Glasbena matica“ v Ljubljani.

Volarič je že v ljudski šoli kazal bistro glavico. Posebno ga je veselila glasba, za katero se je bil vnel že prav zgodaj, poslušajoč očeta godca klarinet. Ko je dovršil ljudsko šolo, vstopil je na pripravljalnico za c. kr. učiteljsišča v Kobaridu. Takrat je na tej šoli učil večino predmetov sedaj tudi že pokojni Srečko Carli, ki je bil nadarjen glasbenik. Ta je jel Volariča učiti glasbene teorije in sviranja na klavir. Volarič je napredoval izvrstno. Petnajst let star je vstopil na c. kr. učiteljsišče v Kopru. Tu je pod vodstvom glasbenega učitelja gosp. Czastke nadaljeval svoje nauke v glasbi. Czastka je bil rodom Čeh. Prišel je bil kot kapelnik v Koper, a kasneje je postal organist v stolni cerkvi ter poučeval glasbo na učiteljsišču. Mož je bil izvrsten organist, a še boljši vijolinist. Toda nedostajalo mu je eneržije in dobre metode, zaradi česar se lahkoživa mladina ni dosti naučila pri njem. Kogar je pa imel rad in v komer je

spoznal kaj glasbenega talenta, tega je sicer blagi mož učil še posebej. Taka je bila tudi z Volaričem. Učenec najbolj napreduje v tistih predmetih, do katerih ima resnično veselje. Volarič je ves gorel za glasbo, zato je tudi pri takem učitelju, kakoršen je bil Czastka, kaj lepo uspeval. Seveda se je veliko učil tudi zasebno. Neki njegov tovariš mi je pravil, da je Volarič po cele noči presedel pri glasbenih knjigah ali pri klavirju, tako, da so ga drugi dijaki gonili spat. Že takrat je Volarič imel med svojimi tovariši svoj pevski zbor, pa tudi doma na počitnicah je mladino pridno uril v petju. Sploh pa Volarič skoro ni mogel živeti brez pevskega zbora, kakor ne riba brez vode. Že na učiteljsišču se je poskusil tudi v skladbi. Že tam je n. pr. zložil latinsko mašo.

A kako se je učil, kako je deloval šele kot učitelj! Dné 31. mal. srpana l. 1882. je zvršil nauke na koperskem učiteljsišču. Vnet za vse lepo in blago, poln idealov, je stopil v svet: podeljena mu je bila služba začasnega podučitelja v Kobaridu, v kateri je deloval dve leti. V Kobaridu je učil nekaj predmetov tudi na pripravljalnici za c. kr. učiteljsišča. Tu se je bil zaljubil v svojo učenko in rojakinjo, poznejšo soprogo, gospodično Kokolè, katera je bila takrat komaj 14letna deklica. Volariču je baje posebno ugajalo na njej to, ker je bila prešinjena narodnega duha, pa tudi dobra pevka, kar je pa glavno: krepostno, pošteno dekle. Iz Kobarida so poslali Volariča za začasnega učitelja v Tolmin, kjer je služboval jedno leto. Tu je dobil v takrat tudi v Tolminu službojočem g. Danilu Fajglju izbornega svetovalca v glasbenih stvaréh; saj je znano, da je Fajgelj naš morda najboljši kontrapunktist. Izpit učiteljskega usposobljenja je Volarič dostal meseca vinotoka l. 1884. v Kopru.

Iz Tolmina je prišel za učitelja-voditelja na jednorazrednico v Livek, kjer je ostal jedno leto. Tu se je poročil dné 3. vel. travna l. 1886. s svojo iskreno ljubljeno Franico in tu je postal še isto leto stalni učitelj.

Na Livku Volariču ni posebno ugajalo. Ostal je tam le jedno leto. Mož si je vedno želel le

v mesto ali kam blizu mesta, da bi se mogel še bolj izobraziti v glasbi. Ta njegova želja se je izpolnila vsaj nekoliko, ko je dobil službo v Kozani v goriških Brdih, do katere vasi imaš iz Gorice dve in pol ure pešpota. V Kozani je Volarič ostal šest let; a potem je dobil učiteljsko službo v Devinu, kjer je preživel tri leta.

II.

Hrabroslav Volarič ni bil le glasben talent, ampak talent sploh. Dasi ni bil pred vstopom na učiteljske v nobeni srednji šoli, vendar si je bil pridobil s pridnostjo precejšnega znanja. Ker je bil navdušen narodnjak, gojil je seveda v prvi vrsti svojo materinščino. Poznal je prav dobro slovensko slovstvo, bil je dober govornik o slovesnih prilikah ter je imel tudi spretno pero. Spisal je marsikak spisec v razne slovenske liste ter je včasih celo zajahal Pegaza. Bistrim očesom je opazoval vse pojave na literarnem, političnem in šolskem polju; o vsem je imel svojo sodbo ter tudi mene večkrat vspodbujal, če sem kdaj po njegovem mnenju izdal kaj čitanja vrednega. Škoda, da je nadarjeni mož bil v vednih gmotnih stiskah ter je sploh mnogo trpel zaradi neveselih osebnih razmer. V svojem življenju je bil sicer jako skromen; ni ne pil, ne kadil: a precejšna družinica, njegova gostoljubnost, draginja, narodno delovanje, recimo veselice itd., vse to ga je jako trlo. Kdor ga je poznal, moral ga je ceniti, ker je bil jako prijazen in ljubezljiv. In

prijateljev je imel obilo, med njimi celo odličnih. Toda, kakor ni nihče brez neprijateljev, tako tudi Volarič ni bil, o čemer pa nečemo govoriti.

Da bi si zboljšal gmotno stanje, prosil je Volarič tudi na Kranjsko. Ko se je govorilo, da se preseli Simon Gregorčič z novim letom 1889. v Ljubljano, pisal mi je Volarič: „Torej Simon Gregorčič pojde z novim letom v Ljubljano; si-li že slišal o tem? No, potem se smem tudi jaz nadejati, da me potegnejo v Ljubljano. Tu doma res ni nič! Večen učitelj na deželi, brez upa na boljše čase; delaš, ne priznajo ti, pač — preganjajo in lové — — — Pa kaj, tako se godi ‚narodnim delavcem!‘“ . . . Prosil je za službo na ljubljansko Barje, a ni je dobil. V tem oziru je pisal dne 17. vinotoka l. 1891.: „Tudi na Barje pri Ljubljani sem prosil, pa še nič ne vem, kako bo. S prva sva nameravala s pesnikom (Gregorčičem), da bi me priporočil pri tamošnjih veljaki in odločilnih krogih, a potem sva to opustila, ker so marsikateri tukajšnji veljaki odsvetovali, da bi šel na Kranjsko.“ — No, službe itak ni dobil. Pač pa je dobil, kakor smo že omenili, službo v Devinu.

Imel je v Devinu tudi veselejše razmere. „S kapelanom“, tako je pisal dne 28. vel. travna leta 1892. „sva se sprijateljila in se dobro razumeva. Tudi dekan je izvrsten mož, ima me rad in me sploh podpira v vsem. Sam dober pevec, ljubi glasbo in njene gojitelje. Pevce sem že začel poučevati, doslej jih je dvanajst, mislim, da jih bo še več.“ (Konec.)

Črtice iz zgodovine lepih umetnostij.

(Spisal dr. Anton Medved.)

(Dalje.)

Glavni zastopnik baroškega zloga je

Lavrencij Bernini.

Zgodovina lepih umetnostij pozna malo tako nadarjenih mož, kakor je bil Bernini. Ko bi bil živel sto let prej, bil bi morebiti postal prvi vseh umetnikov. Njemu je bila umetniška odgoja igrača; truda pri nji ni poznal. Ako so se drugi potili, zvrševal je on smehljaje že v rani mladosti svoj sladki poklic. Zraven mu je bila prirojena taka spretnost, da je v sila kratkem času dovrševal dela, za katera bi bili njegovi tovariši potrebovali leta. A ne samo umetnik, bil je tudi odličen pisatelj; njegove šaloigre so na Laškem slovele več stoletij. Bil je sposoben vsaki stroki, katerekoli se je lotil.

Rojen je bil Bernini leta 1598. v Napolju. Njegov oče je bil slikar in podobar, a brez posebne veljave. Stavil je kapelice za preprosto ljudstvo ter je slikal in risal verske snovi v bolj surovi obliki za nizko občinstvo. S svojimi proizvodi je krošnjaril po hišah in sejmovih, ter je bil presrečen s skromnimi dohodki. Lavrenciju je bil sam tudi učitelj; upal je, da bo tudi sinček nekdanj tak umetniški diletant. A božja previdnost je daleč, daleč prekosila njegove ponižne nade.

Ko je skrbni oče videl, da že desetletni Lavrencij več razume v slikarstvu, kakor on sam, peljal ga je v Rim, da bi se tamkaj še bolj izvežbal, „ker v Rimu bojda največ znajo“. Pri raznovrstnih učiteljih je odslej Lavrencij dobival

vesten pouk na celem polju lepih umetnostij. Med vsemi učenci je bil prvi. Kjerkoli so mladi umetniki razstavili svoja pričetna dela, priboril si je on vselej prvo darilo. Bernini je bil sladki up rimskih učiteljev. Izredna nadarjenost in vsega priznanja vredna marljivost mu je pa hasnila še v drugem oziru. Seznanil se je namreč z najuplivnejšimi plemenitaši; dovoljen mu je bil vstop v najvišje družine. Zraven pa so mu prihajali od vseh strani zlati darovi v toliki meri, da je obogatel že kot učenec. Vse torej je imel že v mladosti, tudi to, kar je za umetnika prvi pogoj — dobro in slavno ime.

L. 1617. je bila na papeževem dvoru javna izkušnja, pri kateri so tekmovali vsi boljši učenci in odličnejši umetniki. Obilna darila je razdelil papež Pavel V. sam ter je vsakega tekmeča vspodbudil s primerno pohvalo. Prvi je bil Bernini. Ko poklekne pred svetega očeta, da bi sprejel bogato nagrado, položi mu Pavel roko na lepo glavico ter z občudovanjem reče: „Božji deček, ti si najmlajši ali vendar najboljši med vsemi . . .“ Od onih dnij je bil papežev ljubljenec. Kakor Julij II. svojega Rafaela, tako je čislal in veledušno podpiral Pavel V. svojega Berninija. Tudi njegov naslednik Gregorij XV. mu je bil jednako naklonjen. 22 letnega mladeniča je imenoval neodvisnim rimskim vitezom; to je bila čast, katero so inače dosegli le najzaslužnejši, v papeževi službi že osiveli možje. Urban VIII. ni le pripoznal Berniniju podeljenih častij, temveč jih je še zdatno pomnožil. L. 1629. ga je imenoval prvim stavbarjem pri cerkvi sv. Petra, ki je bila sicer že blagoslovljena, a še vedno nedovršena. Berniniju na ljubo je ustanovil novo „društvo v olepšavo rimskega mesta“ ter je njega imenoval ravnateljem. Sledilo je še pet papežev, kateri so ga vsi neomejeno častili in mu zaupali najvažnejša opravila.

Kakor v domovini, slovel je Bernini i v inozemstvu. Najbogatejša in najmočnejša država je bila takrat Francija. Vladal jo je znani kralj Ludovik XIV. Njegov minister Colbert mu je predložil načrt, po katerem mora Pariz postati prvo mesto vesoljnega sveta, „kakor so tudi Francozi prvi narod med vsemi“, je dejal. Palače so kar rastle iz tal, bolj dragocene, kakor pa umetniško dovršene. „Louvre“, „Tuilerije“, in pozneje verzaljske čudapolne stavbe so priča neumornega delovanja Colbertovega. Umetnike iz vseh krajev je Ludovik poklical na svoj čarobni dvor. Nobenemu pa ni skazoval tolikih častij, kakor Berniniju, ki je imel takrat laskavi priimek „Michelangelo našega časa“. Ludovik je l. 1665. poslal posebnega poslanca v Rim, ter je Berninija povabil z lastnoročnim, preprijaznim pismom. „ . . . Hrepenim Vas videti. Kako rad bi se divil ob zvezdi Vaše slave . . .“

mu je pisal med drugim. Za pot v Pariz mu je poslal 30.000 lir, ogromno vsoto. Berninijevo potovanje je bilo še sijajnejše, kakor slavnostni spreved zmagonosnega cesarja. Popisal je je Bernini sam v dnevniku, ki je še sedaj ohranjen. Vsa mesta, skozi katera je imel priti umetnik, so dobila povelje, „neumrljivega Berninija sprejeti z vsemi častmi, kakor kralja po krvi“. Kralj celó sam, v blestečem nebrotnem spremstvu vseh odličnejših dvornikov, šel mu je deset milj naproti. V Parizu je dobil kraljevo bivališče. V imenu cele države ga je še isti dan obiskal prvi minister Colbert. Bernini je dobil v Parizu takoj delo. Kralj mu je naročil, naj napravi doprsni njegov kip. Ludovik mu je sedel za vzor. Med tem mu pade nekaj las čez čelo. „Tako, s temi lasmi me uprizorite!“ dé kralj. „Prosim, prosim veličanstvo“, pravi Bernini ter z roko ljubko lase odstrani, „veličanstvo lahko celemu svetu pokažete čelo“! Oh, to je bil balzam za častihlepnega Ludovika! Bernini je postal kralju še ljubši. Celi dvor se mu je moral po kraljevem vzgledu klanjati. Vse ga je proslavljalo in kovalo v zvezde. Prej sloveča imena drugih umetnikov so tedaj otemnela. Niti nizozemskih slikarjev, katerim se je prej ves dvor in kralj sladkal, nikdo ni več maral. „Qu' on m'ôte ces magots-là! Proč s temi pavijani!“ zavpil je kralj nekega dné, ko so mu kazali njihove slike. Samo Colbert se je Berniniju ustavljal. Spoznal je takoj njegov prilizljiv značaj in potuho, s katero se je Ludoviku samo dobrikal. Ko so Berninijevi privrženci že preveč slavili svojega mojstra, zavrne jih Colbert z ostro in pikro, a popolnoma resnično opazko: „C' était le génie de la décadence — To je duh propada!“ Colbert je bil tudi vzrok, ali bolje rečeno, njegova zasluga je, da je Berninijevo potovanje ostalo brezuspešno. Ko so namreč predložili najboljši stavbarji one dôbe svoje načrte za verzaljsko palačo in za Louvre, ter je že vsakdo pričakoval, da bo Berninijev obveljal, je Colbert na razsodnike tako vplival, da je nad vsemi, tudi nad Berninijevem, zmagal Francoz Klavdij Perrault s svojim načrtom. Ko se je pa Berniniju še ponesrečilo bronasto delo „Ludovik XIV. na konju“, izgubil je ves pogum. Bal se je javnega zasmehovanja. Izgovarjaje se, da mu v Parizu huda zima škoduje, vrnil se je v jeseni istega leta v solnčno Italijo. Občinstvo zanj ni bilo več vneto, a Ludovik ga je, vsaj navidezno, spoštoval, kakor prej. Podaril mu je „za pot“ 3000 zlatov in vrh tega je še iz državne blagajnice nakazal 6000 letne plače za njega do smrti, 1200 lir pa za njegovega sina. Tako obilno pač blagodejna „zlata rosa“ ni padala menda še na nobenega umetnika. Da bi tudi pri potomcih povzdignil njegovo

Kočevje. (Fot. Fr. L.)

slavo, zapovedal je Ludovik francoski akademiji, naj zlije denar Berniniju v spomin; napis za zlati denar je oskrbel kralj sam, ki se glasi: „Singularis in singulis, in omnibus unicus“ (izboren v posameznem, v vsem jedini). S tem je Ludovik izrazil skoro jednoglasno sodbo onega veka o Berniniju. Je-li pa ta sodba opravičena, to je drugo vprašanje.

V Rimu je ohranil Bernini prejšnji ugled; užival ga je, vedno vstrajno delaven, do svoje smrti l. 1680.

Življenje Berninijevo je bilo neprestano srečno. Tolike časti, toliko (smelo rečemo) pretirane hvale ni užival pred njim niti Rafael; za njim pa je doselej sploh noben umetnik ni dosegel. Bernini je vodil s svojim vzgledom nad pol stoletja vse umetniško delovanje na Laškem, njegov duh se je pa tudi razširil po drugih deželah. „Od Michelangela sem ni noben mojster več tako mogočno, tako vsestransko in tako dolgo gospodoval nad svojim časom, kakor on. Nikdo ne more ovreči trditve, da je slovel Bernini kot prvi umetnik svojega časa“, pravi istinito bistroumni Lübke. Njegova beseda je bila veljavna, njegov vzgled odločilen. Vplival je mogočno še po smrti. Skoro 200 let so se ravnale lepe umetnosti po pravilih, katere jim je odkazal Bernini. A vendar ostane vedno resničen Colbertov izrek: „C' était le génie de la décadence.“

Zares, dela Berninijeva niso v nikakem razmerju ž njegovimi takratnimi častmi, še manje pa ž njegovimi bogatimi dohodki. Bil je zastopnik baroškega zloga. Bil je sicer jako nardarjen; res je tudi, da bi bil svoje zmožnosti v drugi, v klasični dōbi razvil do čudotvorne popolnosti, a oni baroški, v umetnosti pokvar-

jeni čas, vplival je nanj tako silovito, da je tudi on zabredel v vse zmote, še celó več, da je on svojedōbnim umetnikom kazal kot prvi zastopnik krivo pot. Tako je oni čas zapeljal njega, in on je zapeljal druge.

Preproste naravne lepote, ki se ravno s svojo preprostostjo tako omili, ni hotel poznati; vse je moralo biti našopirjeno, nenaravno zvito, za trenutek pretresljivo. Tak je bil v kiparstvu, tak tudi v stavbarstvu.

Njegova dela se nahajajo sedaj večinoma v Rimu. Čim starejši je bil, tem bolj popačen je bil njegov vkus. Njegovi umotvori iz mladostnih let so cvet njegovega delovanja. Prvo večje delo — in gotovo tudi najboljše v kiparstvu — je „Apolon in Dafna“, sedaj v palači Borghese. V belem, blestečem marmorju je vpodobil prizor, kako Apolon ljubljeno Dafno dvigne, da bi jo odnesel, a ona se mu jame izpreminjati v drevo. Delo je odlično, obris je naraven, kretanje živahno. Vsakdo bi mislil, da je ta umotvor Michelangelov, tako lep je; nihče ne bi slutil, da je onega moža, ki je za umetnosti toli usodnega pomena.

Drugo večje delo je že slabše. Celó snov, katero si je izbral, zdi se sumljiva. Bernini je bil burne viharne narave, njegova kri je hipoma vskipela. Zato je pa tudi ljubil le bolj viharne, presunljive dogodke. Pripoved, kako ugrabijo pohotni Rimljani Sabinke, bila je zanj pravi rajski užitek. Taka „delikatna“, ob jednem pa tragična snov mu je vnela živce. Več prizorov iz te povesti je Bernini slastno izbral za svoja dela ter tudi dovršil, a se vé, ganljivi so le za trenutek, brez prave umetnosti: vsaj rop ne spada v umetnost. (Dalje.)

Zmagovita moč duhá nad telesom.

(Spisal dr. Simon Šubic.)

(Konec.)

Hufeland: S tem, kar pripoveduješ o svojih nadlogah, spričuješ, da je tudi pri resničnih boleznih precěj razločka med boleznijo in med občutkom te bolezni. Dostikrat je pohaba tako malenkostna, da bi je še zapazili ne, ko bi ne napravljala neprijetnostij in ne vzbujala nenavadnih občutkov.

Neprijetne občutke bolečin pa ima človek večinoma v svoji oblasti. Slabotna in mehkužna duša obnemore skoro popolnoma zaradi bolečin: krepak duh pa zatara omamljive občutke svojih bolečin, kakor bi jih niti ne čutil.

Kant: Tako je! Komu ni znano, da ob nenadnem dogodku, n. pr. če hiša jame goreti, pozabi človek v veliki nevarnosti vse bolečine: zakaj bi duh človeški brez zunanjega vzroka ne premagal bolečin in zatrl njih občutkov? Kdor se vadi premagovati in zatajevati nadležne občutke, ta zna premagati tudi bolezen.

Hufeland: Meni kažejo izkušnje to-le: Čim manj ostaja človeku časa za opazovanje svojih slučajnih slabostij, in čim bolj ga kličejo med svet nujna opravila, tem manj mu nagajajo telesne malenkostne kvare, tem manj se ga prijem-

ljejo trapaste misli in muhasta volja, tem manj trpi zastran domišljenih boleznij ali hipohondrije.

Tudi mnogoterih slabih navad se človek odkriža, če ima opraviti čez glavo. — Nekateri ljudje n. pr. imajo slabo navado, preveč vode piti pri jedi. Kdor ima čas posedati po jedi, tega sicer voda ne obtežuje toliko, kakor onega, ki potrebuje hitrih nog. Voda pa dela rada težke noge. Ta težava torej svari človeka, naj preobilno ne uživa vode, in s tem ga vzbuja, naj premaga to slabo, zdravju škodljivo navado. Mladini, ki se vedno giblje, ni preobilna tekočina tako kvarljiva, kakor starim, mirno živečim ljudem. Stari ljudje pa le slabo prebavljajo tekočine, zato jim dela voda težo v želodcu. Živaljenja piti, ko si ugasi žejo: človek pa dostikrat pije čez žejo.

Kant: Ker že govoriš o preobilni pijači, naj zinem še nekoliko o jedi. Žal, da nekateri ne poznajo pri jedi nobene mere. Če se taki ljudje hočejo obvarovati hudih nasledkov nepopolnega prebavljanja, naj si določijo s trdnim sklepom potrebno mero in mejo pri uživanju. Ako se pa ne poprimejo zmernosti z vso močjo, izpridi se jim kmalu kri. Slaba kri pa izpodkoplje zdravje po vseh udih in tako napadejo take nezmerneže vsakotere slabosti in hude bolezni.

Semtertje se čuje popraševanje, ali bi ne bilo treba le jedenkrat na dan najesti se do sita, kakor se zdrav človek jedenkrat naspri za ves dan? Na to vprašanje odgovarjam, naj se ravna vsakdo po svojih potrebah. Na stara leta, ko je prebavanje počasno, rekel bi, da ni varno kaj prida večerjati, dokler ni opoldanska jed popolnoma prebavljena. Kdor se vsede k večerji brez potrebe, ta greši zoper prirodni red in zoper svoje zdravje, ker je iz gole navade ali vsled boleznega občutka, ki ga po nepotrebnem goni k jedi. Takemu nezdravemu mišljanju se je treba upirati z neomahljivim sklepom trdne volje. Pa kaj bi o tem govoril še dalje: ali ni dovolj to, da nas nezmernost onečasti ali poniža pod žival?

Hufeland: O telesni hrani govoriš, kar je pa primernejše za telesnega zdravnika kakor za te, ki se pečaš z mišljenjem. Rad bi zvedel od tebe, kako ti sodiš o duševni hrani ali o naporu duha pri mišljenju?

Kant: Učenjaku je mišljenje za njegovega duha to, kar je vam drugim hrana za vaše telo. Premišljevalec se vedno vtaplja v globočje in globočje misli. Naj se, saj to je njegov poklic, živelj njegovega dejanja! A med jedjo in predno jed prebavi, naj si nikar ne ubija glave z globokimi resnicami in težkimi preiskavami, zakaj preveč je za glavo in želodec opravljati ob jednom dvojno težko opravilo. Preveliko napenjanje škoduje sploh, posebno pa v neugod-

nem času, kadar je moč telesa uprežena v stroj prebavljanja. Pretegnjeno napenjanje dela vrto- glavost in omotico. Takega boleznega naključja se iznebi, kdor se ravna po pravilu, da odloči vsakemu teh opravil svoj posebni čas. Med jedjo naj odganja težavne misli; zakaj tudi pre-mišljevanje, če se peča s pretežkimi predmeti, jemlje želodcu preveč potrebnih močij. Prebav-ljanja ne smemo kaliti ali ovirati, če ne želodec tudi sam opusti svoje delo, kakor ko bi ga od-gnali od njegovega posla. Tedaj obležé užite, pa nepoužite jedi v želodcu in se kisajo v njem ter delajo človeku boleznene občutke pa slabo kri. Tedaj se priporoča, med jedjo opustiti vse resne misli ter pečati se z razveseljujočimi pogovori ali lahko domišljijo. Kdor obedova sam brez družine in se pri tem peča bodisi s čitanjem, bodisi s premišljevanjem, tega obidejo radi bo-leznene občutke in ga jame napenjati. Vzrok je morda ta, da možgani, preveč upreženi v glo-boke misli, kradejo želodcu tisto telesno moč, katero potrebuje za prebavljanje.

Hufeland: Vrtoglavost in omotico, praviš prijatelj Kant, ti delajo težke misli, če si z njimi ubijaš glavo med jedjo ali med prebavljanjem. To ni nič nenavadnega; če te ne zadene nič hujšega, bodi zadovoljen; tvoj želodec ni tako slab, kakor se morda bojiš, da je. Poslušaj, kaj jaz vem zastran takih razmer povedati o nekem slabotniku, ki ga ozdravljam. Moj slabotnik si ne sme napenjati svojih mislij tudi ne z naj-manjšo pazljivostjo in z nobenim preudarjanjem, dokler mu želodec ne prebavi jedi.

Morebiti porečeš, to je kak čudak, ki za-nemarja svojo dušno oblast nad telesom ter se prepušča golim občutkom. Bodisi, a poslušaj, potlej govori! — Ravno ta slabotnik se prito-žuje, da med jedjo in prebavljanjem ne sme ne čitati, ne poslušati nič, kar dela strah in grozo, če ne ga obidejo taki boleznene občutki, kakor da on sam to trpi, kar čita ali kar se mu pripoveduje.

Kant: Da, tako je. Tudi jaz sem poznal takega moža, ki je trdil, da med jedjo ne sme nič čitati, tudi kaj nedolžnega ne, če ne mu želodec odreče svojo službo, pa sem si dejal sam pri sebi, to je res čudak. Zakaj trdil je, če tega ne opusti, posebno pa, če z nepotrpež-ljivostjo seže po časopisih ter neučakljivo išče in prebira v njih, da se mu včasih kar zavrti ali zarožlja po trebuhu, pa ga začne jed tiščati tako, da nehoté seže in potipa život. Po drobu čuti nekako pritiskanje; iz tega izvira pozneje napenjanje; in če pritiska na želodec, vzdiguje se mu sapa, kakor bi iz želodca prihajal vzdih. Ko bi bil rekel: kaj grozovitega mi prevzame občutke tako močno, da mi zastane želodčno delovanje, verjel bi mu; da bi mu pa vsaka

malenkost kalila prebavanje, to mi pa ni šlo v glavo ter sem moža obsodil za hipohondra in mehkužnega čudaka.

Hufeland: Potrpi, potrpi toliko s svojo obsodbo, da ti povem vzgled o svojem slabotniku, potem govôri in sodi. „Od začetka mi je delalo težave v trebuhu“, tako mi je mož tožil, „če sem med jedjo poslušal pripovedovanje o kaki nezgodi, bodisi o mučenju, o smrti, ali kaki drugi veliki nesreči. Pozneje me je ta slabost jela napadati celó pri čitanju brezpomembnih stvari. Ko sem hitel prebirati kako knjigo, kjer sem iskal kaj posebnega, ali če nisem mogel hitro najti, česar sem želel, pa me je kar prijelo v želodcu. Predno pa so mi take malenkosti kazile želodec, zastajalo mi je prebavanje in napenjalo me je po životu, če sem prehitro po obedu kaj takega čital, kar je zahtevalo resnega premišljevanja. Včasih me je peklo v želodcu; večinoma me je pa čez nekaj ur, ko bi bil imel zdrav želodec biti že prazen, jed tiščala v želodcu in me napenjala.“

Vprašam moža, ali si ni vedel z ničemer pomagati zoper take težave, ali ni poskusil zatreči takih bolečnih napadov s tem, da bi mislil na druge reči in pozabil na želodec.

In kaj mi odgovori mož? Ali meniš, da je potrdil tvoj nasvet, da naj z naporom trdne volje obrača svoje misli na kako drugo zanimivo stvar? Nič mu ni to pomagalo, zakaj čim bolj je kamorkoli upregal svoje mišljenje, tem huje mu je délo v želodcu. Pomagalo mu je samo razveseljevanje med jedjo, pôsebnó še taka zabava, ki mu je pretresla prečno mreno ter ga je pripravila v močen smeh. Ali je med takim razveseljevanjem na katero stvar mislil ali ne, tega sam ni vedel.

Kant: In vendar je tudi tvoj slabotnik potrdil moj nasvet; zakaj to je tudi v zmislu moje dušne oblasti nad bolečimi, če človek pozabi to, kar mu dela težave, naj že pozabi s tem, da obrača svoje misli z zavednostjo kam drugam, ali s tem, da se prepusti zabavi in razveseljevanju.

Hufeland: Poslušaj me dalje! Moj slabotnik je odpravljaj, kakor sam pravi, take slabosti res tudi s tem, da se je ogibal resnega mišljenja; a bolj mu je pomagalo, če je rahlo gnetel trebuh in želodec in pa kaj malega použil, n. pr. prav malo dobrega vina.

A dovolj o tem slabotniku. Zanimalo te bo, ako ti še kaj drugega povem, kar sem čudnega, skoro nerazumljivega doživel pri drugih bolj na duhu kakor na telesu boleajočih slabotnikih. Duševnemu delovanju izrednih slabotnikov se včasih ne morem načuditi.

Mož, o katerem mislim sedaj pripovedovati, bil je dobra duša, veselega srca, a včasih ga je obšla silna otožnost. V družbi je s svojo lju-

beznivo priljudnostjo vedel razveseljevati vse, kratkočasil jih je s pripovedovanjem, s petjem in dovtipno šaljivostjo. Rad je govoril in ljubeznivo, vse ga je poslušalo; rad je pil, na gosli godel, igral in prepeval ljudske šaljive kitice.

A čim bolj se je danes prepustil mož uživanju radosti, tem huje se ga je drugi dan prijela otožnost.

Po naključju pride ta slabotni mož za oskrbnika na neki grad, kjer je bil prejšnji upravnik za gradom raz skaloviti rob skočil v prepad.

Večkrat sem občeval z možem, in reči smem, da sem si kot zdravnik pridobil popolnoma njegovo zaupanje. Večkrat, ko ga je obhajala usodna otožnost, razodel mi je svoje skrbi in svoje slutenje. „Kadarkoli me prime klavrnost, vleče me neka nepremagljiva sila tje na skale nad brezdno!“ Tako mi je tožil mož. „Nekaj nedopovedljivega se naznanja v meni ter me sili gledati raz visok obrunek v skaloviti kotel stršanskega brezdna. In čim dalje gledam in si domišljujem groze tega prepada in smrtnó nevarnost, ki je mojega prednika pripravila ob življenje, tem huje pritiska name skrivnostna notranja sila, kakor bi hotela dvigniti me čez obrunek ter me potisniti v brezdno. Tako me je včasih že od znotraj gnalo in sililo, da sem mislil, sedaj-le me vzdigne ta sila čez rob in splavam po zraku nizdol v skalovito žrelo, ki je požrlo mojega prednika! Tako se je gibalo v meni in vrtelo v glavi, da včasih nisem prav vedel, ali stojim še na miru ali se že dvigam po zraku nad robom; groza me je stresla in komaj sem se toliko ohrabil, da sem oči obrnil proč od nevarnega prepada — in odtekel.“

Kaj je to?“ tožil mi je mož: „ali me neviden zapeljivec vabi in kliče k sebi v prepad, ali sem bolan?“

„Nisem se mogel premagati“, nadaljuje mož, „da ne bi bil zopet šel na rob gledat v pogubljivo brezdno. In zopet sem moral z vsem dušnim naporom obrniti oči proč od prepada; dvignila me je neznana sila in me hotela potegniti v brezdno. Hitel sem proč, a leteč sem čutil se vedno privezanega k prepadu, privezanega z magično silo omamljive groze. In kolikokrat se spomnim prednikove smrti v brezdnu, tolikokrat me vleče tje ista čarodejna moč, vselej se ponavlja v prsih tista silovita težnja, ki me vleče v prepad za njim.“

Tje na rob ne smem več, dejal sem si vselej, kadar me je zopet prijela taka otožnost. Če stopiš zopet na rob, Bog vé, ali premagaš čarodejno ukletje svoje domišljije ali ne; morda se pogrezneš v prepad. — In stresla me je ob teh mislih smrtna groza po vsem životu.“

In glejte! Dasi je poznal mož vso nevarnost in slutil, da ga ob onem brezdnu čaka groza

in smrt, vendar se je zastonj ogibal z vsem naporom te nevarnosti, prečarobno ga je vlekla skrivnostna sila za ponesrečenim prednikom. Melanholija ga je obropala vse potrebne dušne moči: nekega dné moža ni bilo z robú nazaj, pogreznil se je bil in ubil.

Krafft-Ebing: Ako se je kdo udal otožnosti predolgo časa, nastanejo taki pojavi, kakor pri hipnotizmu. Hipnotik je v rokah poskuševalčevih golo orodje, brez prave dušne moči. Kar mu ta reče, to stori. Če bi smel spečemu ukazati, ubiti koga, pa bi ga ubil. Misli, ki mu jih vdahne poskuševalec, delajo v hipnotiku s tako silo, da se jim hipnotik ne more ustaviti. Na živcih bolehajočim ljudem, ki uganjajo dolgo časa kake muhe, usilijo se slabe misli same, da se jih ne morejo več iznebiti. Jednako utegne slabotnik, ki ječi pod jarmom klavernosti, z golim vtopljevanjem nalezti se takih mislij, katerih se ne more več iznebiti, čeprav včasih spozna, da ga vlečejo v pogubo.

Kant: Za moj nasvèt treba pameti; kdor pa ne ravna po pameti, tava po temi in gre v

pogubo. Kaj pomaga trdovratnemu ali malomarnemu človeku svèt, če je še tako dober in koristen! Držaj je ti kažem, prijatelj; roke imaš in pamet tudi, ki ti veleva, kaj stôri: prijemaj se držajev, trdne volje ali oblasti nad seboj, kadar si v nevarnosti. Če pa nečeš, tedaj zate ni rešitve na tem svetu; gre ti za zdravje, za pamet in za življenje.

Le škoda, da je ni tako silovite in zmagujoče moči, ki bi odstranjevala vsakatero težavo, bodisi volja še tako trdna in živa. Žalosten vzgled je moja glava sama. Na stara leta se je prijelo moje glave nekako božjastno stiskanje, katero mi za nekatera duševna dela pokončuje ali desorganizira možgane. Zato moram opuščati nekatere misli, za katere sem že preslab. Tega stiskavanja v glavi ne morem odpraviti z nobeno silo svoje sicer zmagovite dušne moči; tako spoznavam, da ima zmagovitost duhá ondi svoje meje, kjer peša telo od starosti. A kaj je vpričo tolike koristi ta redka izjema? Saj tudi ni zelišča na sveti, ki bi človeka obvarovalo smrti, ki dobrim ljudem odpira nebesa.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige Slovenske Matice za 1. 1895.

(Dalje.)

Slovenske narodne pesmi. Uredil dr. Karol Štrekelj. Izdala in založila Slovenska Matica. V Ljubljani, 1895. Natisnila tiskarnica Rud. Milica. I. snopič. Str. 196.

Pred letom je „Dom in svet“ izrazil željo, da bi slovenske narodne pesmi jele kmalu izhajati, in evo — prvi snopič se nahaja že v naših rokah!

Marljivi urednik dr. K. Štrekelj piše v začasnem predgovoru na platnicah, da bo zbirka obsegala okoli 60 tiskanih pól, in da so se vsprejele vse pristopne narodne pesmi, ki so „brez dvoma narodova lastnina ali vsaj taka, da duševne vrednosti narodove ne omadežujejo“. Viri so mu bili dvojni: tiskane zbirke in razni rokopisi od Vodnika do današnjih dnij. Kljub temu bera ni posebno velika. Upati pa je, da se še marsikatera cvetka odtegne pozabljivosti.

Že l. 1858. je pisal Levstik: „Poezija našega naroda umira; samo kaka babuška še zna odlomek te ali une stare junaške pesmi. — Kar se ni še do zdaj nabralo, poslej se ne bo dobilo več dosti izvirnega.“

Res, umetna knjiga izpodriva povsodi narodovo poezijo. Slovenci so se pa že skoro povsodi seznanili s to knjigo, zato v njih ne cvete več narodno pesništvo, marveč izgublajo s starimi ljudmi

tudi stare pesmi, in kolikorkrat pokopljejo staro ženico, ki se ni učila brati, zakopljejo ž njo i marsikatero staro pesmico, katere ne bo nihče več čul. Velika škoda, da so se prejšnja leta Slovenci premalo menili za narodno pesništvo in da niso pridneje zbirali pesmij. Koliko zakladov bi bili še dvignili, katerih rešiti ni več moči.

Pesmi so podane tako, kakor so zapisane v podstavi. Vsprejele so se vse inačice kake pesmi, da se razvidi, kako je narod pesem izpreminjal, krajšal ali širil. V zbirko so se vsprejele tudi kajkavske narodne pesmi. Pesmi so urejene po snovéh, ki se v njih razpravljajo. Sem in tje je priložena tudi melodija kake pesmi, kakor se pripisana nahaja v Vrazovi ostalini. Naslovni list in obširnejši uvod bo priložen poslednjemu zvezku. Tam se bo natančneje govorilo o virih, njih zanesljivosti, vernosti in pravopisu, o zaslugah nabiralcev in na posled tudi o ponarodnelih pesmih. Slovarček manj znanih besedij in obširna kazala bodo završevala vse delo.

Prvi snopič prinaša pesmi pripovedne vsebine, večinoma pojoče o turških bojih, ki so itak glavno ozadje naših junaških pesmij. V tem oddelku srečaš kralja Matjaža, Lambergarja in Pegama, Ravbarja, Lavdona, „Gospoda Barodo“ in kraljeviča Marka. Znana je pa narodu tudi poljska in španska kraljica, celo božja pot k sv. Jakobu na Španskem, znana snov o Lenori, pravljica o Orfeju (Godec pred peklom), o Povodnjem možu ali Trdoglavu,

o Zariki in Solnci, o lepi Vidi, o deveti deželi, o mladi Bredi in Zori i. dr.

Vse te pesmi navaja urednik najprej v najpreprostejši obliki, potem tudi v drugih, pozneje nastalih. Pesem: „Kralj Matjaž reši svojo nevesto“ nahajaš v desetih inačicah, „Mlado Bredo“ v šestih. Mnogo teh inačic pa kaže, da so nabiralci narodne pesmi „popravljali“, da, celo premenili vso obliko. Odlikoval se je v tem oziru celó Prešeren, ki je premenil „Lepo Vido“ popolnoma gledé na obliko, celó metrum ji je predrugačil; mesto narodnega čveterostopnega troheja bereš peterostopni trohej. Toda lepa oblika v „Lepi Vidi“ kaže uprav Prešerna. Isto je reči o „Mladi Bredi“, ki jo je pribil Rodoljub Ledinski. To znano pesem je silno preuredil celó v pesniški meri, vendar spoznaš iz nje velikega pesnika, dasi dr. K. Štrekelj sodi o njej, da „nikakor nima tistega narodnega duha, ki se navadno išče v nji“.

Značilno za ono dōbo je mnenje, da je tako izpreminjevanje ali popravljanje „pravi način, po katerim naj pridejo stare pesmi našega naroda na

dan“ (Bleiweis). To izpreminjanje je pa preseglo včasih vse meje in provzročilo marsikako slovnično spako; tako je nastalo „poda se“ (str. 102) iz „šla“ ali „smukne“; zašli so v pesmi celó barbarski deležniki: „Save velke prihajavše, Vse bregove pokrivavše“ (str. 53).

Znamenitost narodnega pesništva so spoznali že naši najboljši pesniki prejšnje dōbe. Niso se pa samo učili iz narodnih pesmij, temveč so celó snov zajemali iz njih, na pr. Prešeren za svojega „Povodnjega moža“ (str. 139 a) ali S. Jenko za balado „Knezov zet“ (str. 182).

Omeniti nam je še, da se urednik ozira na najmanjše inačice in različice in vse vestno objavlja pod črto, kar ni le velike važnosti za narodne pesmi, ampak tudi za slovensko slovnico.

Ker je izšel šele prvi snopič, nečemo obširneje o tem delu govoriti, temveč z urednikom prosimo narodnjake, naj pridno zbirajo narodno blago ter mu je pošiljajo v porabo; njemu samemu pa res „Bog daj življenje, zdravje in veselje“, da delo srečno dovrši.

V. S.

Razne stvari.

Slovenska glasba.

„Glasbena Matica“ je v minulem mesecu v Ljubljani nastopila z dvema koncertoma: prvim dné 9. in drugim dné 16. sušca. Obakrat se je vršil koncert v veliki „Sokolovi dvorani“ Narodnega doma. Obširni prostor in močna električna razsvetljava sta se takoj prikupila gostom, in tako je bilo občinstvo vseskozi živahno, rekel bi, dobre volje.

Bili so pa tudi komadi vsprejeda prvega večera tako dobro izbrani, da je občinstvo vsakatega vsprejelo z navdušenjem in burno pohvalo. Galusova „Musica noster amor“ je pokazala, da je za koncert prav primerna. Najbolj so ugajale „Narodne pesmi“, katere je za mešani zbor harmonizoval g. pevovodja M. Hubad. — Večina posameznih točk ni bila nova, zbor „Glasbene Matice“ jih je že pel: vendar smo bili ž njimi letos prav tako, če ne še bolj kakor onikrat, zadovoljni, zato, ker smo spoznali večjo gibčnost v proizvajanju.

Drugič, dné 16. m. m. se je pela Erbenova balada „Mrtvaški ženin“. Že lansko leto je nastopila „Glasbena Matica“ v koncertu s to krasno Dvořakovo kompozicijo in pridobila občno pohvalo od poslušajočega občinstva. Glasbo samo na sebi kritikovati ni naš namen: dovolj, če rečemo, da je med Dvořakovimi deli po sodbi veščakov izmed najboljših. Zbor in orkester pripravljata poslušalca v položaj, kakor ga pripoveduje dogodek v baladi. In to je tako naravno, da človek poslušajoč pripovedovanje basista, katerega spremljata zbor in

orkester, mora prav čutno in živo staviti si ga pred dušne oči. N. pr. že précej začetek: „Enajsta ura bije že“ napravi nate utisek pozne noči, ob kateri imaš pričakovati nekaj posebnega, neznanega, skrivnostnega. Tako je izraženo mir, ki pokriva vas; pa zopet tuljenje vetra, lajanje psov, ki čutijo mrtvaški duh. Petelinje petje, katero naznanja dan, potolaži te h koncu in zdi se ti, da so izginile težke sanje. Krasno se menjata v dvogovoru: ženin in nevesta. Najkrasnejši del pa je gotovo ona prisrčna nevestina molitev: Marija, milostna gospá.

Gdč. Mira Dev si je pridobila prvič in drugič poslušalce z zvonkim, čistim in obsežnim glasom. Pela je zlasti drugič s čustvom, in kazalo se je, da se je vglobila v stališče uboge neveste — kar se je posebno spoznalo v oni lepi „molitvi“. Le premlad je še njen glas in z močnim tenorjem izvrstnega pevca Razingerja, ali celó ob orkestru — se je kar utopil tu in tam, da ga je bilo komaj čuti. O gosp. Razingerju kaj reči? Treba ga je čuti in čuditi se ali močnemu in zvonkemu glasu, ali občutnemu izrazu v njem, ali sigurnosti obojega. Gospod Vašiček mora tudi biti hvaležen Stvarniku za krasen svoj organ. In razumlivo je predaval, da smo morali zadovoljni biti, ko bi bili še tako strogi. Orkester je točno zvrševal predpisano nalogo; jednako pevski zbor, ki je tako precizno in gotov svoje zmožnosti sledil vodstvu svojega vodje. Da! gospodu Hubadu je častitati na krasnih uspehih, do katerih je privédel „Glasbena Matica“, — a ob jednom mu jih prav iz srca privoščimo kot nekako

plačilo za trud in neumorno požrtvovalnost, s katero skrbi za vglad priljubljenega društva. — Daj Bog jednako ugoden in srečen izid nastopom društva na Dunaju, kamor je šlo prav tedaj, ko pišemo to poročilo. Naj bo pa tudi ta pot srčen izraz hvaležnosti, katero goji Ljubljana za bratovsko sočutje Dunajčanov ob strašni lanski potresni nesreči. O uspehih na Dunaju pa prihodnjič!

Opazke k spevu „Knez Ljudevit“.

I. Opazke zgodovinske.

Da bodo častiti bralci „Dom in svet“-a lože umevali spev „Knez Ljudevit“, podati hočem nekoliko zgodovinskih črtic, v kolikor se spev dotika zgodovine. Pač pa bralec ne sme misliti, da spev zasleduje čisto zgodovinski tok iste dôbe. Knez Varna, Svitozor, njegov sin in hčerka Diva so izmišljene osebe, katere sem si ustvaril, da spopolnim spev in da si pojasnim tedanje razmere Slovencev. Korotanskim Slovencem in deloma tudi sedanjim Goranjcem so zapovedovali korotanski vojvode; goriški in notranjski so bili pod Kadolahovo oblastjo. Sedanje Dolenjsko se pa nič ne omenja. Zato sem v domišljiji te Slovence del pod oblast kneza Varne.

Koncem osmega stoletja (l. 788.) so Franki razširili svojo oblast nad Slovence in si hoteli podjarmiti tudi sosedne Hrvate. Najprej je premagal frankovski kralj Karol Vel. l. 800. vélikega župana posavskih Hrvatov ter jih je spravil pod oblast friulskega mejnega grofa. Franki pa so bili okrutni; Slovenci in Hrvati niso mogli prenašati frankovskega suženjstva. Zato je po smrti Karola Vel. Ljudevit, véliki župan panonskih Hrvatov, poslal poslanca k nemškemu cesarju Ludoviku Pobožnemu (l. 818.) na državni zbor v Ahen. Tu so se pritoževali zaradi surovosti in krutosti friulskega mejnega grofa Kadolaha, toda opravili niso nič. Tako je Ljudevit uvidel, da z lepa ne pojde, zato se je združil s sosednimi Slovenci in s Timočani, ki so v sedanji bačko-bodroški županiji prebivali, ter je leta 819. Frankom odpovedal pokorščino. Ljudevit je jel tudi z drugimi sosedi sklepati zvezo: s Korotanci, Guduščani, itd. Od kraja je bil srečen in je večkrat premagal mejnega grofa Kadolaha in frankovske vojske. Močno pa ga je oviral pri nadaljnem bojevanju Borna, knez dalmatinskih Hrvatov, kateremu so bržkone Franki obetali posavsko Hrvatijo, ako jim zvest ostane in se ž njimi bojuje zoper Ljudevita. Ljudevit pa popusti za nekaj časa Nemce, ki so od severa nanj pritiskali, in se spoprime z Borno, ki ga je bil od zadaj napadel, ob Kolpi. Ljudevit srečno premaga Borno in ga zapodi daleč v Dalmacijo, popolnoma Borne ni mogel ukrotiti, ker se je bil ta dobro utrdil. Nato pa je šel Borna na cesarski dvor posvetovat se, kako bi Ljudevita občutneje prijeli. Sklenili so, da ga napadejo s tremi vojskami ob jednom. In res gredó tedaj tri vojske nad Lju-

devita. Prva vojska se je spoprijela z Ljudevitom ob Dravi. Ljudevit se je moral s svojimi umakniti čez Dravo in se je v svoji deželi zaprl v neki na strmih skalah dobro utrjeni grad. To je prestrašilo Slovence med Sočo in Savo, da so zopet priznali nadoblast mejnega grofa Balderika, naslednika Kadolahovega, ki je bil med tem umrl. Tudi prihodnje leto (821) so prihrule zopet tri vojne nad Ljudevita, pustošile mu deželo, on pa se ni hotel na prostem spoprijeti ž njimi, ampak je bival v močnih trdnjavah, ki si jih je utrdil s pomočjo laških zidarjev, katere mu je pošiljal gradski patrijarh Fortunat. Fortunat je bil popolnoma Ljudevitov privrženec in ga je zdatno podpiral in navduševal v vstaji zoper Franke. Franki so klicali patrijarha zato na odgovor, on pa je zbežal v Carigrad, ker je tudi carigrabski cesar bil Ljudevitov prijatelj. Ko pa pribesni zopet nova vojska nad Ljudevita, zbeži iz Siska k Srbom, kjer je baje umoril srbskega kneza. Od tod je bežal v Dalmacijo k Ljudemislju, sorodniku kneza Borne. Ta pa ga je zavratno umoril, morda iz maščevanja.

A. Hribar.

II. Opazke bajeslovne.

O bogovih na str. 162 gl. str. 126. „V Morani speči“ so mrtvi. O Radegostu str. 160. „Belinov žar“ je solnčna svetloba. Poganski svečeniki so bili zlasti v prvih časih še precěj izobraženi. Svoje vednosti so rabili v to, da si ohranijo nadvlado nad nevednim ljudstvom, katero jih je imelo za čarovnike in se jih je balo. Mnogokrat je imel svečenik večjo oblast kakor vladar. Znali so dobro pisati. Pisali so navadno na lesene deske s čudnimi znamenji; vedeževanje je bilo pri njih navadno (str. 167). Rojenice in Sojenice so v pravljicah ženski duhovi, ki določujejo novorojenemu otroku, kaka bo njegova usoda.

V spevu „Slovo“ na str. 195. je porabil pesnik prav spretno bajeslovno poosebljevanje naravnih prikaznij. V mraku jezdi Ljudevit po gozdu, in domišljija mu ustvarja vse polno prikaznij, ko vidi trepetajoče liste in sliši lahni šum vetra. O Čadežu gl. str. 128. Devica s pušico je slovanska Artemida. V pravljicah, zlasti poljskih, se imenuje. Z lovskimi psi hodi na lov, zlasti rada ob mesečini. Škrat je znan iz pravljic. Hudomušen pritlikavec je, z rdečo kapico in zeleno suknjico; v gozdu uganja svoje burke. „Zlate čuvajo zaklade“: škrateljčki po dnevu spé, po noči rezljajo zlato. „Divji mož“ je v gozdu to, kar povodni mož v vodi. „Možje polesni“ so vzeti iz severnih slovanskih pravljic: Lehi, ki rastejo z okolico; v gozdu so veliki, na trati majhni kakor trava. „Rotilke“ so Sojenice. „Prepilili so babo“ (str. 196). Še sedaj se je ohranil v mnogih krajih običaj, da spomladi „babo žagajo“. Razne pesmi prepevaje (v nekaterih čeških pesmih je še ohranjeno ime

Menelik II., neguš abesinski.

Mořena) nesejo slamnato našemljeno podobo iz vasi, jo sežgó in vržejo v vodo. Šema pomenja zimo — Morano. O Vesni, Morani, Ladi in o Svetovitovem rogu glej str. 126. sl. E. L.

Naše slike.

Pietà. Slikal L. Loefftz (Levec?). „Pietà“ se imenuje podoba žalostne Matere Božje, ki žaluje ob mrtvem Sinu. Naš umetnik si je mislil Marijo s truplom Jezusovim pred grobom ali že toliko v grobu, da je zadaj malo svetlobe. Koliko je pogodil umetnik svoj predmet, o tem ne sodimo: glavni namen mu je bil, pokazati natančno in resnično mrtvo telo Gospodovo. — *Vstajenje*. Kaj ne, obe sliki prav za veliko noč? Ni treba razlage. Namestu razlage pa podajemo za praznike dragim naročnikom prav slovanski pozdrav: Kristus je vstal! Aleluja! — *Ruska cerkev v Jeruzalemu*. Ker smo po sreči dobili podobo te velike cerkve v Jeruzalemu, podajemo jo čitateljem. Stoji poleg drugih poslopij na severo-zapadnem delu Jeruzalemskega mesta, na ruskem svetu (Moskovije). Tu imajo Rusi gostišča ali bivališča za romarje (143 sob, v katerih lahko prenočuje več tisoč oseb), bolnišnico, misijonsko hišo z bivališčem za arhimandrita, in posebej, prosto stoječo cerkev. Ta ima pet kupol; pročelje na zapadni strani je nekam

mrtvo; notranjščina je pa lepa, tlak dragocen, svečnik jako velik. Vse to velikansko zidanje so Rusi začeli leta 1860.; odtlej delujejo neprestano in raste njih moč in oblast v Jeruzalemu kakor sploh v Palestini od dné do dné. — *Božena Němcova*, sloveča češka pisateljica, se je rodila leta 1820. kot hči nižjega uradnika na Češkem. Vzgajali sta jo mati in babica, katero je tako nežno in ljubeznivo popisala v znani povesti. Sedemnajst let stara se je omožila z nižjim uradnikom, kateri je služboval po raznih krajih na deželi. Tako se je Božena natančno seznanila s selskim življenjem. Njeni blagi duši je ugajala preprosta poštenost kmečkega ljudstva, zato mu je posvetila svojo izborno pisateljsko moč. Po nesreči je izgubil njen mož službo, družina je zabredla v uboštvo. Božena je morala sama trdo delati, da preživi otroke. To ji je izpodkopalo zdravje; umrla je l. 1862. Njeni najboljši deli sta „Babička“, prestavljena na mnogo jezikov, in „Pohorská vesnice“ (gorska vasica). Zbrala je mnogo čeških in slovaških narodnih pravljic. — *Kočevje*. Slika nam kaže kočevsko mesto, kakoršno je bilo predlansko jesen. Opazovalec gleda od za-

padne, vzvišene strani. V daljavi se zapazijo hribi tje proti Žužemberku, Metliki in Novemu mestu; mala cerkvica od mesta proti vshodu je „Corpus Christi“, na levi se vidi zunaj mesta veliko poslopje, ki je nekdanja žitnica grajščinska; dalje proti severu (že blizu levega roba) se vidi nova sirotišnica, in naposled nekoliko kolodvor dolenske železnice. Sredi mesta je župna cerkev sv. Jerneja; takoj na desno vidiš obširni kočevski grad. Proti desnemu robu pa se ti kažejo v daljavi (zunaj mesta) nove premogarske naprave, posebno delavske hišice, v katerih biva največ Slovencev. — Abesinski kralj (neguš) *Menelik II.* Ker toliko čujemo o vojski v Abesiniji ali Etijopiji, kjer so domačini zlasti dvakrat (poslednjič dné 1. sušca) sijajno premagali in pobili Italijane, zato je prav, da pokažemo čitateljem pravo sliko Menelikovo, po fotografiji izdelano.

Zvezdoslovni koledar za mesec mali traven.

Izmed planetov se vidi „Venera“ malo pred solničnim vshodom kot jutranjica, „Jupiter“ pa zvečer prav lepo in zaide izprva okoli pol štirih, ob koncu meseca o pol dveh zjutraj. „Saturn“ pa izide izprva okoli desete, ob koncu okoli osme ure zvečer. — Dné 20. t. m. se vidijo utrinki med ozvezdjema „Lire“ in „Herkula“.

Pesem od potresa v Ljubljani.*)

1.

Tisoč, osemsto pet
In devetdeset piše se let,
Ko tresel se je svet. —
O velikinoči — o polnoči —
Dost' ljudij se prebudi.
Hitro gori vstajajo
In urno luč napravljajo:
„Bog nas var' nocoj to noč,
Prišla je nebeška moč!“

2.

Vsi hribi in doline,
Gozdi in planine,
In tud' mesta in vasi —
Potres, potres — o polnoči!
Ljubljana se je zazibala,
Kakor da b' na morju stala.
Oh, Ljubljaneci so zavpili:
„Večni Bog čez nas se usmili!“

3.

V Ljubljani fantje in dekličiči
In gospodje ino b'riči
Vpili so na glas:
„Bog se usmili nas!“
V Ljubljani je bil res velik strah,
Po celem mest' je neslo prah.
Stolpi so se nagibáli,
Dimniki pa dol padáli.
Oh, Ljubljaneci so pa vpili:
„Kam se bomo zdaj umaknili?“

4.

V Ljubljani so otroci vpili:
„Kam nas boste umaknili?
Tukaj not ni za obstati?
Nujte nas drugam kam dejati!“
Starši hitro so vstajali,
Otroke svoje so pobrali:
„Kam pa vendar hoč' mo iti,
Ker pred Bogom se ni skriti.“

5.

„Pojd' mo vendar ven na polje,
Morda bo od zunaj bolje;
Če Ljubljana se zdrobí,
Bomo ostali še živí.“ —
Kako bolniki so v špitalu vpili:
„Boste kam drugam nas premaknili?
Tukaj ni več za obstati,
Nujte kam drugam nas dejati!“
„Ne bomo vas drugam devali,
Tukaj not' boste ostali,
Bog se bo že usmilil vas¹⁾,
Da bo nehal spet potres.““

6.

Ljubljanski grad se je tako tresel,
Kakor da b' ga veter nesel.
Al' restantje so vpili,
(Pa tud' norci so tulili):
„Oh, odprite nam,
Da se umaknemo kam drugam!“
„Ne bomo ne vam vrat odprli,

*) Ta prav narodna pesem nam je došla po dobroti našega sotrudnika in dobrega prijatelja gospoda I. Št. Zložil jo je Martin Koler, cerkvenik pri podružnici sv. Martina v župniji zagraški na Dolenjskem, star 62 let. S tem, da jo objavljamo, nečemo vzbujati potresnih strahov, ki nimajo nikakega povoda. Zakaj, kolikor se dá soditi po prirodnih pojavih, ne bo se kmalu ponavljal potres v naših krajih, v katerih se je zemlja polagoma, pa tudi stanovitno pomirila. Le narodnega duha in mišljenje ljudstva hočemo kazati, zaradi česar nam noben pameten človek ne more zameriti. — Uredn

¹⁾ Ta rima je po tukajšnji govorici pravilna — za knjigo seveda ni.

Ljudi ste bíl' po svet' in trli!
Menda je zavoljo vas
Zdaj v Ljubljani tolišen potres!
Ljubljana je že dosti let,
Pa takega potresa ni bilo pred.““

7.

V Ljubljani so lepe cerkvice
Molijo not gospé in d'více,
Pa tud' fantje in dekličí,
Gospodje ino b'riči.
V te cerkvice gredó,
Al' molijo prav slabo.

8.

Naj bi se rajši skupaj zbrali,
Pa v te cerkve se podali,
Not bi prav lepo molili,
Da jih Bog se vendar usmili.
Pa se rajš' skupaj zberó
In tje v teater gredó.

9.

Saj veste, kaj je teater,
To je en pregrešen mater.
Not je dosti lepíh reči,
Pa se nič Bog ne časti.
Le teater zapustite,
Pravi spet kristjani bodite!
Kdor se neče dat' krstit'
Mora pa iz Ljubljane it'.
Potlej boste imeli mir
Po dnevu in zvečer.

10.

V Ljubljani je tud' dosti greha,
Praznih bajk in tudi smeha;
V Ljubljani pa tud' marsikdo golj'fá,
Oštir tud' drago hrano imá.

Ali — usmili se Bogú —
Štacunarji glih takú.
Pek' tud' majhne žemlje peče,
Pa mu nihče nič ne reče,
Da berača bolj golj'fá,
Sam pa dobro hrano imá. —

11.

Stoji, stoji Ljubljana,
Ki je zdavnej že narejana,
Not je dost' ljudi, —
Oh, Ljubljan'ca naj stoji!
Če Ljubljana bi se pogreznila,
Kol'ka škoda bi se st'čila,
Noter je toliko blaga,
Noben človek ne vé, koliko veljá.
Za Gorenjsko in Dolenjsko blago se dobi
Le dveh notri ni reči!

12.

Jeden je šel v Ljubljano,
Da b' nožnico rad za brano,
En ravšelj za bolhé
Da se vse čist' polové. —
Ljubljanski možje naj b' se zmenili,
Na rotovž skupaj bi stopili,
Pogovorili se tako,
Da bi za vse prav dobro šlo:
Iz Ljubljane morajo golj'fije preč,
In potresa ne bo nikdar več.

13.

To pesem sem zložil jaz sam,
Pa jo vam na znanje dam,
Da bosté ved'li dosti let,
Da je potres bil popred.
Ko me že na svet' ne bo,
Pa jo pojte prav lepo!

Darovi za Marijanišče:

Dober prijatelj J. G.: gld. 10.—
Gosp. J. Rakovec, blagajnik južne
železnice v Mariboru „ 5.—
Sl. kmetska posojilnica na Vrhniki „ 10.—

Gčna Ana Bulovec v Radoljici gld. 1.60
Gosp. Franč. Kollman, trgovec v
Ljubljani „ 25.—

Bog plati milim dobrotnikom!